

De nieuwe koers in onze zending, of toelichting op de zendingsoorde

<https://hdl.handle.net/1874/234407>

J

B

i

mm 10784

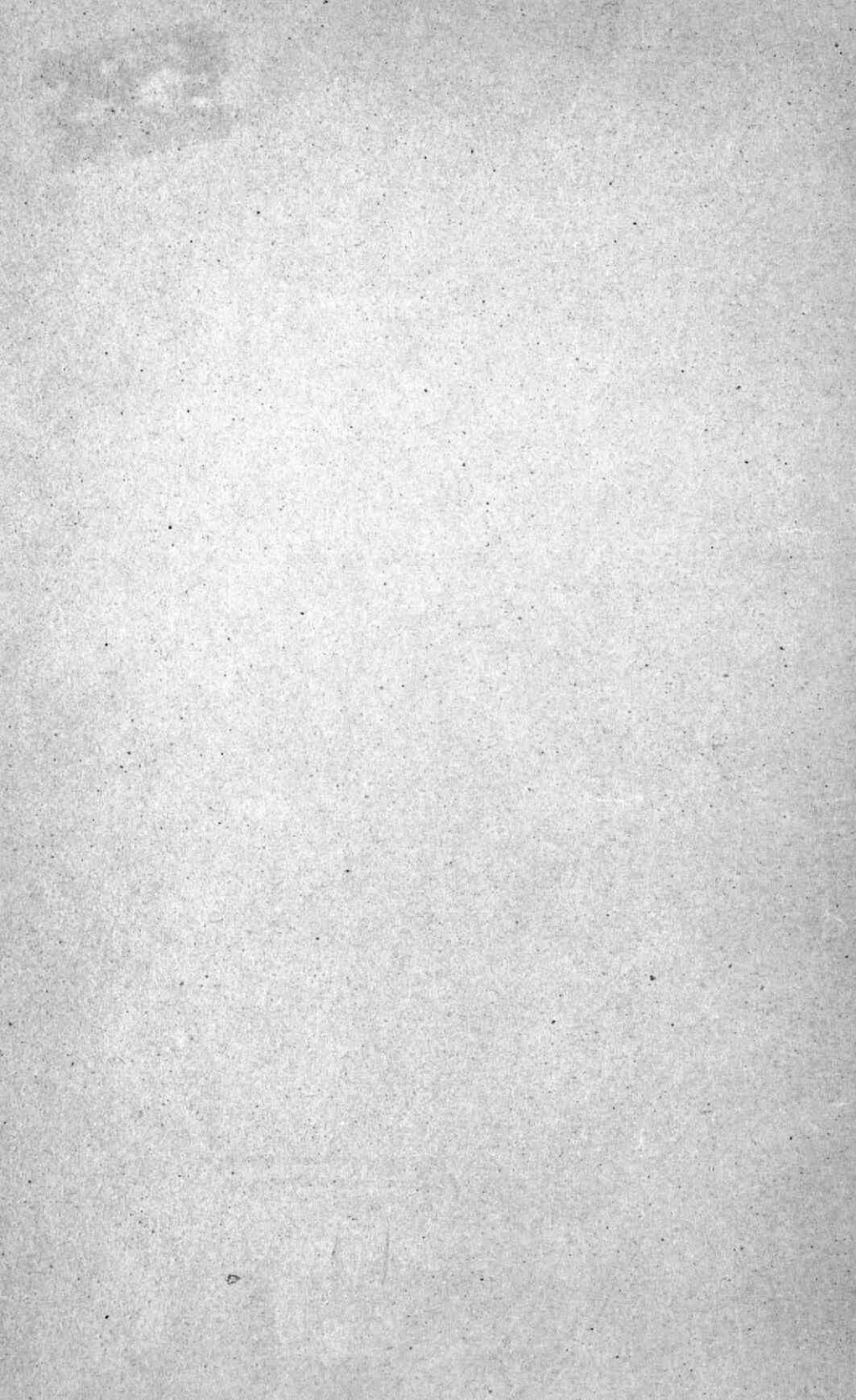
B 5a
17,2

6-82

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK UTRECHT

3607 1193

NED. ZENDINGSSCHOOL
OEGSTGEEST

DE NIEUWE KOERS IN ONZE ZENDING

OF

~~G. O. H.~~

TOELICHTING OP DE ZENDINGSORDE

DOOR

Ds. L. ADRIAANSE

MISSIONAIR PREDIKANT TE POERWOREDJO

AMSTERDAM
W. KIRCHNER

1903

I N H O U D.

	Bladz.
De Zendingsorde	5
Hoe het vóór de vaststelling van de Zendingsorde was	10
Geen nieuw ambt van zendeling, maar eenvoudig Dienaar des Woords	14
De examinatie in de missionaire vakken	15
De hulpdiensten	22
Het Inlandsch onderwijs op Java	24
Schooldienst	27
De Keucheniuschool	29
Inlandsche helpers bij den Dienst des Woords	31
Inlandsche Dienaren des Woords	33
Medische dienst	36
De plaatselijke Kerk drijft de Zending.	38
Vergaderingen van de arbeiders in de missie op het Zendingsterrein.	40
De te gebruiken Bijbelvertalingen, leerboeken enz. bij den dienst der Zending.	45
Leerboek voor Catechetisch onderwijs	50
Liturgische formulieren.	53
Wat er in de vergadering der Inlanders moet gezongen	55
Institueering van Inlandsche Kerken.	56
Geestelijke hulp aan Europeanen	61
Tucht op het Zendingsveld	63

EEN WOORD TOT INLEIDING.

De belangstelling in het werk der Zending is in onze Gereformeerde Kerken in den laatsten tijd zeer toegenomen. De liefde voor dien heerlijken arbeid werd al grooter, de gaven vloeiden steeds milder. Een groot deel onzer kerken neemt thans een werkzaam aandeel in de missie. Immers al de kerken in Friesland, in Groningen, in Drente, Overijsel, in Noord-Holland en in Utrecht arbeiden nu in de Zending. En voorts nog een deel der kerken in Zuid-Holland en Gelderland. Dientengevolge worden de ambtsdragers in die kerken geroepen, op de kerkelijke vergaderingen kennis te nemen van allerlei zaken, dien Zendingarbeid betreffende. De Dienaren des Woords en de ouderlingen moeten nu vaak beraadslagen en beslissen over velerlei Zendingzaken, hetzij in de kerkeraadsvergaderingen van de zendende kerken, hetzij op de Classicale samenkomsten of als deputaten voor de Zending. En wijl nu het Zendingveld zoo ver van ons land is verwijderd en de volken, waaronder onze kerken missie drijven, zoo gansch anders zijn dan wij en de toestanden daar zoo hemelsbreed verschillen van de onzen, is eenige voorlichting voor vele broeders in de bediening zeker niet overbodig. We meenden daarom den broederen een dienst te doen met verschillende artikelen in de nu pas vastgestelde Zending-orde wat toe te lichten, vooral met het oog op de toestanden op het

Zendingsterrein. En we achten het niet ondienstig, aan die toelichting een kort historisch overzicht te laten voorafgaan, om te doen zien, hoe het langzamerhand tot de vaststelling van de Zendingsorde kwam.

Moge deze kleine bijdrage nog strekken tot vermeerdering van de zoo verblijdende Zendingsactie in onze kerken en alzoo nog dienstbaar zijn aan de komst van Gods Koninkrijk in onze Koloniën!

ZEIST, October 1903.

A.

ZENDINGSORDE.

EERSTE TITEL.

Van het Terrain.

ART. 1.

Het Zendingsterrein van de Gereformeerde Kerken in Nederland wordt door de Generale Synode bepaald.

ART. 2.

Elke Generale Synode wijst op het Zendingsterrein eenige plaatsen aan, met nauwkeurige bepaling van elks grenzen, welke aan Kerken, die willen uitzenden, allereerst worden aanbevolen.

Eene Kerk, die eene aangewezen plaats wil bezetten, geeft daarvan kennis aan de Deputaten der Generale Synode voor de Zending. Bij meer aanvragen om eenzelfde plaats, beslissen die Deputaten.

Eene Kerk, die op het Zendingsterrein een post wil bezetten, die niet door de Generale Synode is aangewezen, vraagt daartoe goedkeuring van de Generale Synode, of, zoo deze in het jaar van aanvrage niet vergadert, van de Deputaten der Generale Synode voor de Zending.

TWEEDE TITEL.

Van de Diensten.

ART. 3.

De beroeping tot den Dienst des Woords heeft plaats volgens Art. 4 der Kerkenorde, door een Kerkeraad, niet zonder voorafgaand advies van de Classis. Bij het vaststellen daarvan overweegt deze onder meer, of de roepende Kerk voldoende middelen kan aanwijzen, ter voorziening in de financieele behoeften van den arbeid op het terrein, waarheen zij den te beroepen Dienaar des Woords wenschte te zenden.

ART. 4.

De examinate van degenen, die te voren in den Dienst des Woords niet geweest zijn, heeft plaats voor de Classis, waaronder de beroepende Kerk ressorteert, en gaat behalve over de gewone, ook over de missionaire vakken.

Voor deze laatste doet zich de Classis bijstaan door minstens twee van de hiervoor door de Generale Synode Gedeputeerden.

Behalve de gewone stukken, die ieder proponent noodig heeft, behooren bij dit examen overgelegd te worden:

- a. Een bewijs dat de beroepene den leeftijd van 30 jaar niet heeft overschreden, en eene medische verklaring, ten genoegen van de Deputaten der Generale Synode voor de Zending, dat hij geen organische gebreken heeft, die hem voor den dienst in de tropen vermoedelijk ongeschikt maken;
- b. Een afschrift van het contract of accoord van samenwerking, wanneer meerdere Kerken voor de uitzending samenwerken;
- c. Een beroepsbrief en eene door de Deputaten der Generale Synode voor de Zending goedgekeurde instructie;
- d. Een afschrift van het financieel contract tusschen de beroepende Kerk en den beroepene.

ART. 5.

Dienaren, die alreede in den Dienst des Woords zijn, en tot dezen dienst beroepen zijn, zullen door de Classis, waaronder de beroepende Kerk ressorteert,

bijgestaan door minstens twee der in Art. 4 genoemde Gedeputeerden, onderzocht worden in de missionaire vakken.

Behalve de gewone stukken, die bij elke beroeping noodig zijn, zullen zij moeten overleggen de bijzondere, in Art. 4 genoemd.

ART. 6.

De missionaire vakken, waarover het onderzoek loopt, zijn:

- 1°. Kennis van het land, het volk en de religie, in betrekking tot het aangewezen Zendingsterrein;
- 2°. Geschiedenis van de Zending, bijzonder van die in Nederlandsch-Indië;
- 3°. Theorie der Zending, naar Gereformeerde beginselen;
- 4°. De Elenctick, in betrekking tot de pseudo-religie op het Zendingsterrein.

ART. 7.

Indien een beroepene ouder is dan 30 jaar, zal de approbatie der beroeping niet plaats hebben, dan nadat de Deputaten der Generale Synode voor de Zending bij gemotiveerd schrijven hebben verklaard, in den leeftijd van den beroepene geen bezwaar te zien.

De bevestiging heeft plaats in de beroepende Kerk, volgens een formulier, door de Generale Synode vastgesteld.

ART. 8.

De beroepende Kerk is gehouden te zorgen voor alle uitgaven, welke de door haar gekozen Zendingspost met zich brengt. Zij vraagt, bij de regeling daarvan, het advies van de Deputaten der Generale Synode voor de Zending.

Op haar verzoek, mits door de Classis gesteund, kunnen die Deputaten voor uitrusting en reiskosten subsidie verleen uit de Generale Kas.

ART. 9.

Nevens den Dienst des Woords worden op het Zendingsterrein *hulpdiensten* ingericht. Deze zijn tweeërlei: Schooldienst en Medische dienst.

ART. 10.

Zooveel mogelijk zullen op elke plaats op het Zendingsterrein scholen voor lager onderwijs worden opgericht.

De vereischten, waaraan Inlandsche helpers, in die scholen werkzaam, behooren te voldoen, worden vastgesteld door de algemeene vergadering der arbeiders op het terrein, de Deputaten der Generale Synode voor de Zending gehoord.

Van deze algemeene vergadering ontvangen zij ook hun bewijs van bekwaamheid.

ART. 11.

De gezamenlijke Kerken onderhouden op het Zendingsterrein van Midden-Java ééne school ter opleiding van Inlandsche helpers voor de drieërlei diensten, in Art. 9 genoemd.

Deze kweekschool, waaraan zoo mogelijk eene theologische opleiding voor Inlandsche Dienaren des Woords zal verbonden worden, staat onder leiding van de Deputaten der Generale Synode voor de Zending. Inrichting en toezicht worden door de Generale Synode geregeld.

ART. 12.

De regeling en de verzorging van den Medischen dienst wordt overgelaten aan de zendingende Kerk, op wier terrein die dienst geoefend wordt; volgens algemeene bepalingen, door de Generale Synode vastgesteld.

De instructie van allen, die door aanstelling van eene Kerk in dezen hulpdienst werkzaam zijn, wordt niet gearresteerd zonder goedkeuring van de Deputaten der Generale Synode voor de Zending.

Subsidie uit de Generale Kas kan alleen verstrekt worden na goedkeuring door de Generale Synode of hare Deputaten, van de plaats der vestiging en van de geheele inrichting van den dienst.

DERDE TITEL.

Van den Arbeid.

ART. 13.

De Zendingsarbeid geschiedt door de plaatselijke Kerk, al of niet in samenwerking met andere Kerken.

ART. 14.

Samenwerking van meerdere Kerken geschiedt naar de volgende regelen:

Eene Kerk kan zich vereenigen met enkele Kerken harer Classis, mits niet zonder goedkeuring der Classis.

Zij kan zich ook vereenigen met alle Kerken harer Classis, mits niet zonder goedkeuring der Provinciale Synode.

Eene Classis kan zich vereenigen met andere Classes harer Provincie, evenmin zonder goedkeuring der Provinciale Synode.

Classes van onderscheidene Provincies of geheele Provinciën kunnen zich ook vereenigen.

In alle bovenstaande gevallen wordt advies van de Deputaten der Generale Synode voor de Zending gevraagd. Voor het geval alle Classes eener Provincie of van meer Provinciën begeeren samen te werken, is hunne goedkeuring noodig.

ART. 15.

De Dienaren des Woords, de Onderwijzers en de Artsen op het Zendingsterrein houden algemeene vergaderingen en elke categorie houdt afzonderlijke vergaderingen.

De Dienaren des Woords van de Kerken van Europeanen op Java wonen deze vergaderingen bij als adviseerende leden.

Tot de afzonderlijke vergaderingen van de eene categorie hebben de arbeiders van de twee andere toegang met adviseerende stem.

Het karakter van de vergaderingen is tweeledig:

- a. zij adviseeren en in zaken, die door de gezamenlijke Kerken moeten beslist worden, en in zaken, die eene zendende Kerk heeft te regelen:
- b. zij beslissen in ondergeschikte huishoudelijke zaken, wanneer de praktijk op het Zendingsterrein hiertoe noodzaakt.

ART. 16.

De bij den dienst der Zending te gebruiken Bijbelvertalingen, leerboeken voor Catechetisch onderwijs, de forme van de toelating tot het Heilig Avondmaal, Liturgische formulieren voor den dienst in de vergaderingen van Inlanders, alsmede wat bestemd is daar gezongen te worden, wordt door de afzonderlijke vergadering van de Dienaren des Woords, na gehoord te hebben de Kerken van Europeanen op Java en de Javaansche Kerken, beoordeeld en aan de goedkeuring der Generale Synode onderworpen.

ART. 17.

De Generale Synode benoemt tien Deputaten voor den dienst der Zending, uit elke Provincie één.

Eene tusschentijdsche vacature, die ontstaan kan door bedanken, overlijden, vertrek naar het buitenland, schorsing of afzetting, wordt door de Synode der Provincie, waarin de vacature ontstaat, zoo spoedig mogelijk aangevuld. Wanneer

de Praeses van deze Deputaten niet weder tot Deputaat benoemd wordt, wijst de Synodi-Praeses één der Deputaten aan, die de eerste vergadering samenroept.

ART. 18.

Het advies of de goedkeuring van deze Deputaten wordt gevraagd in alle gevallen van uitzending, en van accoord, hetwelk tot gezamenlijke uitzending moet leiden.

Zij hebben het beheer over de Generale Kas, volgens nadere instructiën van de Generale Kerken onderling, alsmede tusschen Kerken en de Dienaars op het Zendingsveld, nadat gebleken is, dat deze zaken door Classes of Provinciale Synoden niet konden worden beëindigd en geen uitspraak van de Generale Synode kan worden afgewacht.

ART. 19.

Tot het instellen van de diensten op het Zendingsterrein wordt overgegaan, zoodra een genoegzaam aantal geloovigen aanwezig is, die tot kerkformatie willen komen, en onder hen gevonden worden, die voor deze diensten eenige gaven hebben ontvangen.

Over de vraag, of deze toestand op eenige plaats is ingetreden, wint de Denaar des Woords op dat terrein eerst het advies in van de afzonderlijke vergadering van de Dienaren des Woords, en zendt dit advies, te gelijk met zijn eigen voorstellen aan den Kerkeraad, die hem zendt.

Hij gaat tot het instellen van de diensten niet over, alvorens de goedkeuring van den Kerkeraad is ontvangen.

Zoo lang het ergens nog niet tot instelling van de diensten is gekomen, bedient de Denaar des Woords zoowel Doop als Avondmaal, krachtens zijne instructie.

ART. 20.

Zoo lang er op zijn terrein geene geïnstitueerde Gereformeerde Kerk van Europeanen is, wordt den missionairen Denaar des Woords door de zendende Kerk ook opgedragen om, zooverre zijn missionaire arbeid het gedooft, eenige geestelijke hulp te bieden aan Europeanen aldaar, en Woord en Sacramenten te bedienen voor Europeanen van Gereformeerde belijdenis en wandel.

ART. 21.

De Deputaten der Generale Synode voor de Zending bezorgen de uitgave van één of meer Zendingorganen.

VIERDE TITEL.

Van de Tucht.

ART. 22.

Aan de zendende Kerk behoort het toezicht op belijdenis en wandel van alle missionaire arbeiders (arbeidsters) op haar terrein. Zij laat zich daarbij zooveel mogelijk voorlichten door haren missionairen Denaar en kan, desverkiezende, raad en hulp vragen van eene genabuurde Kerk en van de vergaderingen in Art. 15 genoemd.

ART. 23.

Wanneer een Europeaan, in eenigen hulpdienst werkzaam, op ergerlijke wijze tegen de zuiverheid der leer of de vromigheid des wandels zondigt, vraagt de missionaire Denaar des Woords het advies van eene genabuurde Kerk van Europeanen. Deze stelt, krachtens mandaat van de Kerk, onder wier toezicht de schuldige staat, zoo noodig een onderzoek in loco in, en zoo zij oordeelt, dat hij (zij) onmiddellijk gecensureerd moet worden, censureert de missionaire

Dienaar des Woords hem (haar) voorloopig en is de schuldige verplicht zich voorloopig te onthouden van zijn (haar) arbeid.

Verkeert de missionaire Dienaar des Woords zelf in dit geval, dan vraagt de afzonderlijke vergadering van de Dienaren des Woords advies van eene genabuurde Kerk van Europeanen. Deze handelt dan op dezelfde wijze als bij Europeanen in hulpdienst werkzaam, en oordeelt zij, dat de Dienaar des Woords geschorst moet worden, dan schorst de vergadering van Dienaren des Woords hem, uit naam van de Kerk, in wier dienst en onder wier toezicht hij staat.

Van zulke spoedeisende gevallen wordt voorts onverwijld bericht gezonden aan den Kerkeraad, onder wiens toezicht de schuldige staat, opdat die verder met hem handele.

Van alle gevallen, die uitstel kunnen lijden, wordt dadelijk mededeeling gedaan aan den Kerkeraad, opdat die daarin geheel en al zelf handele.

VIJFDE TITEL.

Van de Gelden.

ART. 24.

De gelden voor de Zending worden bijeengebracht door contributiën, giften, schenkingen, erflatingen en collecten, met name door de Pinkstercollecte. Indien er geen genoegzame gelden voorhanden zijn om de aangegane verplichtingen te voldoen, zijn de Deputaten der Generale Synode voor de Zending bevoegd om eene extra-collecte, ten behoeve van de Generale Kas, uit te schrijven.

ART. 25.

Kerken die niet (hetzij alleen of ook in gemeenschap met andere Kerken) zelve uitzenden, storten de opbrengst van alle contributiën, giften, schenkingen, erflatingen en collecten, voor zoover eene andere bestemming niet bepaaldelijk is aangewezen, in de Generale Kas. Andere Kerken storten minstens één tiende deel van alles wat bij haar inkomt voor de Zending in deze Kas.

ART. 26.

Aan geïnstitueerde Kerken in Indië kan, bijaldien blijkt, dat de Zending bij haar welstand belang heeft, door de Generale Synode subsidie uit de Generale Kas worden toegelegd.

ART. 27.

De administratie van de Generale Kas berust bij de Quaestores, benoemd door de Generale Synode. Zij ontvangen hun instructie van de Deputaten der Generale Synode voor de Zending en doen alleen op hun last uitbetalingen.

ART. 28.

De Quaestores doen elk jaar rekening en verantwoording aan de Deputaten der Generale Synode voor de Zending. Deze zullen geen décharge verleen en dan na gehoord advies van drie deskundigen.

Zij zelve doen telken male rekening en verantwoording aan de Generale Synode.

Hoe het vóór de vaststelling van de Zendingsorde was.

Reeds een halve eeuw vóór de Zendingsorde door de Generale Synode der Gereformeerde Kerken in 1902 werd aangenomen, ving de Zendingsactie der Gereformeerden aan.

Doch tot een bepaalde regeling van den Zendingsarbeid naar Gereformeerde beginselen kwam het niet spoedig.

In 1851 zond reeds de Provinciale Synode van de Christelijk Afgescheidene Kerk den zendeling H. D. van Gennip uit.

De Algemeene Synode van 1854 besloot de Zending ter hand te nemen en droeg den leeraar van Kampen en de curatoren en leeraren der toen te stichten Theologische School de behartiging van deze zaak op.

De Synode van 1860 benoemde een Zendingscommissie, bestaande uit curatoren en leeraren der Theologische School. Een begin van regeling was de bepaling, toen gemaakt, dat de uit te zenden mannen door de classis moesten onderzocht worden en als Dienaren des Woords bevestigd in de gemeente, waartoe zij behoorden. In 1872 besloot de Algemeene Synode te Groningen de zaak der Zending nader te regelen. Er werd een algemeene Zendingscommissie ingesteld, bestaande uit tien leden, voor elke provincie één lid, die voor den tijd van drie jaar door de Provinciale Synoden gekozen werden. Vijf jaar later werd Ds. J. H. Donner benoemd tot Zendingsdirector, aan wien de opleiding van zendingen werd opgedragen.

Zijn Eerw. kreeg ook zitting in de bovengenoemde commissie. Als regeling, toen gesteld, kan men beschouwen de bepaling, dat de zendingen hunne ordening, zending en bezoldiging voor en vanwege de Kerk ontvingen. Zij verkregen „het volle mandaat van leeraar tot de prediking des Woords en de bediening der Sacramenten”.

Die algemeene Zendingscommissie heeft naar die regeling de geheele Zending der Christelijke Gereformeerde Kerk geleid tot 1892. Naast die zuiver kerkelijke Zendingsactie liep sinds 1859 een niet onkerkelijke, maar buitenkerkelijke actie van Gereformeerden in de Hervormde Kerk, die in '92 in een kerkelijk spoor kwam en toen saamsmolt met den kerkelijken Zendingsarbeid. Immers toen in 1887 de kerken in doleantie in haar Synodaal convent voor het eerst saamkwamen te Rotterdam, werd daar al dadelijk gevoeld de roeping der kerken om den arbeid der Zending ter hand te nemen. Zij traden dan ook toen al door haar deputaten in betrekking tot de Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging, die van haar oprichting, in 1859, af de sympathie

en gaven van vele Gereformeerden genoten had. In de daarop gevolgde voorloopige Synoden der Nederduitsche Gereformeerde Kerken werd telkens de zaak der Zending besproken en er op aangestuurd om den Zendingsarbeid van genoemde Vereeniging op geleidelijke wijze aan de kerken over te dragen.

Daartoe droeg de voorloopige Synode te Utrecht aan drie Deputaten op: „het saamroepen van een Zending-congres ter bespreking van het werk der Zending met daartoe afgevaardigde leden van Kerkeraden.” Dit congres werd 28, 29 en 30 Januari 1890 te Amsterdam gehouden. Het werd ook bijgewoond door Ds. W. H. Gispen en L. v. d. Valk, „daartoe gecommiteerd door de Zendingscommissie der Christelijke Gereformeerde Kerk”. Prof. Dr. A. Kuyper verdedigde daar een reeks stellingen, waarin Zijn Hooggeleerde een eerste poging waagde om een Theorie der Zending naar Gereformeerde beginselen te geven. En Ds. Lion Cachet betoogde daar, dat, „waar de Ned. Geref. Kerken den Zendingsarbeid als *Kerken* zullen opvatten, haar aangewezen arbeidsveld in de eerste plaats ligt op Midden-Java en zij den arbeid der Ned. Ger. Zendingsvereeniging hadden over te nemen”.

Eenige maanden later gaf de vierde voorloopige Synode, van Leeuwarden, aan Ds. Cachet de opdracht om, waar hij als afgevaardigde van genoemde Zendingsvereeniging naar Java zou gaan, met twee andere Deputaten een onderzoek te doen naar de gemeenten op Midden-Java, uit de Heidenen en Mohammedanen vergaderd. Van die Deputaten werd een rapport verwacht over die inlandsche gemeenten, als ook voorstellen voor de regeling van den aan te vangen kerkelijken Zendingsarbeid.

Op de voorloopige Synode in 1892, te Amsterdam, bracht Ds. Cachet dat rapport uit en bood ook een ontwerp-regeling aan.

De Synode nam echter met het oog op de weldra te sluiten vereeniging met de Christelijke Gereformeerde Kerk geen besluit daarover.

Door de Synode der vereenigde Kerken werden de mannen, die beiderzijds al voor de Zending gedeputeerd waren, nu voor de missie gecommiteerd, zoodat de leden van de vroegere Zendingscommissie der Christelijke Geref. Kerk en de Deputaten der vroegere Ned. Geref. Kerken nu saam optraden als Deputaten voor de Zending der Gereformeerde Kerken.

Wat nu aangaat de regeling van den toen aan te vangen gezamenlijken Zendingsarbeid en de beginselen waarvan die voortaan zou uitgaan, hierover hadden de Synoden zich uitgesproken. In de adviezen en voorstellen, in zake de vereeniging der Kerken, bij de respectieve Synoden in Juni 1892 te Amsterdam vergaderd, ingebracht, werd gememoreerd: 1. dat in zake de Zending tusschen de beide groepen van Kerken geen het minste verschil van beginsel bestond; 2. dat beide overeenstemmen in de overtuiging, dat zoowel de opleiding als het mandaat, dat de zendelingen tot dusverre ontvingen, alleszins verbetering behoeft; 3. dat dit blijven moet ter nadere regeling aan de Kerken na hare vereeniging.

Beiderzijds werd dus uitgesproken, dat de vereenigde Kerken later een regeling hadden vast te stellen. Toch gaf de Synode der vereenigde Kerken in '92 geen opdracht aan haar Zendingsdeputaten om een rege-

ling te ontwerpen. Op de Synode van '93 deelden echter die Deputaten hun gevoelens, hoe de Zending moest geregeld worden, mede; zij boden een concept aan van „Inrichting van den Zendingarbeid”. En drie dier Deputaten, die zich met dat gevoelens niet konden vereenigen, dienden elk afzonderlijk een ontwerp-regeling bij de Synode van Dordrecht in. Die Synode echter, overwegende, dat het vaststellen van eene definitieve regeling en instructie nog niet genoegzaam was voorbereid om reeds daartoe over te gaan, besloot aan Deputaten voor de Zending op te dragen, de Kerken voor hare eerstvolgende Generale Synode hieromtrent van advies te dienen; met bepaling, dat hunne voorstellen inzonderheid zouden moeten strekken om de Kerken zelve zooveel mogelijk aan de Zending te doen medewerken.

Voorts werd tot de eerstvolgende Synode de leiding van den Zendingarbeid aan die Deputaten opgedragen, voor welke leiding de Synode eenige regelen aangaf. Op de Synode van Middelburg in 1806 werden door de meerderheid en de minderheid der Deputaten voorstellen tot regeling van den Zendingarbeid ingediend. Doch de Synode besloot het beginsel, door de meerderheid der Deputaten in hun voorstel neergelegd en verdedigd, niet als leidend beginsel voor de regeling van den arbeid der Zending te aanvaarden. En het plan, door de minderheid der Deputaten ontworpen, hield zij niet voor verwezenlijking vatbaar. Die Synode besloot daarop om, alvorens tot het ontwerpen van een regeling over te gaan, zich eerst uit te spreken over de beginselen en grondtrekken, die bij zulk een regeling behoorden gevolgd te worden. En zij wees Deputaten aan om die beginselen en grondtrekken nog staande de Synode in schets te brengen. Die Deputaten dienden hun rapport in, waarin zij de beginselen uitspraken, waarvan de Zending had uit te gaan, en de grondtrekken aangaven voor de regeling van den Zendingarbeid. De Synode aanvaardde de beginselen, in dat rapport uiteengezet; zij stelde de grondtrekken, in dat rapport beschreven, voorloopig vast en maakte eenige overgangsbepalingen, die moesten strekken om het bestaande reeds zóóverre met de grondtrekken der nieuw komende regeling in overeenstemming te brengen, als de voorhanden toestand en de aard der grondtrekken toeliet. Voorts benoemde de Synode Deputaten met mandaat om bij de eerstvolgende Synode-Generaal een concept-regeling van den dienst der Zending in te dienen. Hun werd in last gegeven, nógmaals nauwkeurig de formulering der beginselen en de grondtrekken te herzien en, voor zooveel noodig, hierin verbetering voor te stellen. Deze Deputaten stelden een uitvoerige „Concept-Zendingsoorde” op en dienden die bij de Generale Synode te Groningen, in 1809, in.

Deze Concept-Zendingsoorde was aan de Kerkeraden gezonden en op de kerkelijke vergaderingen besproken; de Prov. Synoden hadden adviezen er over aan de Generale Synode gezonden en onderscheiden amendementen en voorstellen te dezer zake op het Synodaal agendum gebracht.

De Synode van Groningen nam deze Concept-Zendingsoorde niet aan, maar besloot slechts eenige hoofdbepalingen vast te stellen, volgens welke in het eerstvolgend driejarig tijdvak zou te handelen zijn.

De Synode was van oordeel, dat tot de vaststelling eener definitieve en in détailpartes ingaande Zendingsorde toen reeds bezwaarlijk kon worden overgegaan, omdat nog te korten tijd ervaring was verkregen van de Zending, overeenkomstig de te Middelburg vastgestelde beginselen; omdat van het Zendingsterrein op Midden-Java toen nog slechts van één Dienaar des Woords advies kon worden verkregen, en omdat ook blijkens de verschillende amendementen en voorstellen de Kerken tot zulk eene definitieve regeling nog niet geacht konden worden genoegzaam voorbereid te zijn.

De Synode benoemde tien Deputaten, uit elke provincie één, voor de zaak der Zending, aan welke ook in mandaat gegeven werd: het ontwerpen van eene Concept-Zendingsorde, zooveel mogelijk in overeenstemming met de reeds genomen besluiten. Deze Deputaten moesten daarover de Kerken en missionaire arbeiders in Ned.-Indië hooren en het vastgestelde ontwerp aan de Kerken in Nederland vóór 1 Januari 1902 toezenden.

De Deputaten zijn spoedig aan dezen arbeid begonnen. Zij hebben in Maart 1901 een concept vastgesteld, dat zij aan de Kerken en missionaire arbeiders in Indië zonden, van wie daarop een gemeenschappelijk advies is ingekomen. De Deputaten hebben van dat advies van Java een goed gebruik gemaakt en daarom hun concept gewijzigd en het toen aan de Kerken toegezonden.

Op de Generale Synode te Arnhem in 1902 kwam deze Concept-Zendingsorde ter tafel.

De commissie van praeadvies hierover rapporteerde aan de Synode, dat zij, gehoord de toelichtingen van de rapporteurs der 10 Deputaten en der beide broeders uit Indië, Ds. L. Adriaanse en Dr. J. G. Scheurer, de eer had haar voor te stellen het ingediende concept te aanvaarden met eenige wijzigingen en „alzo tot vaststelling eener Zendingsorde voor de Gereformeerde Kerken in Nederland te besluiten”.

Overeenkomstig dat praeadvies is gehandeld, de Concept-Zendingsorde is artikelsgewijze door de Synode behandeld en op Vrijdag 15 Augustus 1902 is de Zendingsorde met algemeene stemmen vastgesteld.

De nieuwe koers, die vóór zes jaar in Middelburg was aangegeven, werd te Arnhem in de Zendingsorde duidelijk omschreven en tot in bijzonderheden geformuleerd. Een halve eeuw was er dus verlopen, sinds de eerste zendeling van de Christelijk Afgescheidene Kerk uitging en daarmee de Kerkelijke Zendingsactie aanving.

We willen hopen, dat het scheepke onzer Zending lang en gelukkig moge varen in dien koers, die ten laatste na heel wat wikken en wegen met eenparigheid is gekozen.

Geen nieuw ambt van zendeling, maar eenvoudig Dienaar des Woords.

Wat, dunkt ons, dadelijk in het oog valt bij het lezen der Zending-orde, is dit: dat de Gereformeerde Kerken in den Zendingarbeid zich bedienen van het gewone ambt, door Christus in Zijne Kerk ingesteld. Het heet toch in art. III: „De beroeping tot den Dienst des Woords heeft plaats volgens art. 4 der Kerkenorde door een Kerkeraad.”

De Dienaar des Woords dus wordt geroepen tot den Zendingarbeid. En geroepen niet door een Zendingvereeniging of Zendinggenootschap, maar door een plaatselijke kerk.

Dus ook niet geroepen door een groep van kerken, door een Classis of Provinciale Synode. Neen, de Zendingorde kent slechts de beroeping van een missionair predikant door één plaatselijke kerk overeenkomstig den regel van de Kerkenorde.

In Middelburg was dat beginsel wel uitgesproken en verdedigd, maar nog niet algemeen aanvaard. Ja, drie jaren later, op de Synode van Groningen, waren de gevoelens over dit punt nog verdeeld. In de Acta der Gen. Synode van Groningen heet het toch op blz. 38: „Bij de discussie wordt er door sommige broeders op gewezen, dat het volstrekt niet vaststaat, dat de beroeping van een Dienaar des Woords slechts door ééne plaatselijke Kerk, en niet door eene Classis, mag geschieden. Dit gevoel wordt door andere broeders bestreden.” Hieruit blijkt wel duidelijk, dat er over dit punt nog verschillend werd geoordeeld. Evenwel werd toen toch met algemeene stemmen aangenomen de bepaling: „De beroeping van de Dienaren des Woords geschiede door ééne plaatselijke Kerk.”

In de nu aangenomen Zendingorde is het beginsel, dat ééne plaatselijke kerk beroept, duidelijk uitgesproken en *niemand* heeft in Arnhem zijne stem daartegen verheven. Blijkbaar is het verschil van gevoelen, dat in Groningen nog zoo duidelijk openbaar werd, nu geheel verdwenen. Dat is inderdaad een verblijvend verschijnsel. De Geref. Kerken in Nederland hebben nu met eenparigheid positie genomen tegenover de Genootschapszending.

Al de Zendingarbeid in onze Oost, uitgenomen die van de Geref. Kerken, gaat uit van genootschappen of vereenigingen.

Leden van de Hervormde Kerk in Nederland vormen het Nederlandsche Zending-genootschap en de Nederlandsche Zending-vereeniging en de Utrechtsche Zending-vereeniging, enz.

Die genootschapszending heeft er vanzelf toe geleid, dat de zendingen niet door de Kerk in het ambt van Dienaar des Woords werden gesteld.

Wel werden ze meestal in een kerkgebouw „geordend”, doch dat was geen in-het-ambt-zetten. Het bestuur van het genootschap verzocht één of meer predikanten, den uit te zenden persoon de handen op te leggen. En die dominees deden dat niet op last van een kerkeraad, maar eenvoudig eigener autoriteit. De zendingen, die alzoo werden geordend, kregen wel opdracht van hun genootschap om Woord en

Sacramenten te bedienen, maar de Hervormde Kerk erkende hen volstrekt niet als gerechtigd om dat werk in de Kerk hier te lande te doen. Zij waren derhalve slechts bevoegd om onder *de heidenen* Woord en Sacrament te bedienen, maar niet onder *de Christenen hier te lande*. Gevolg hiervan is, dat er thans onder de zendelingen meer dan één is in onze Oost, die zijn „ambt” als een nieuw ambt beschouwt. Nog niet lang geleden heeft één van de oudste zendelingen op Java in de pers deze gedachte uitgesproken en met warmte verdedigd. Hij beweerde, dat er een nieuw ambt, naast het ambt van Dienaar des Woords, was ontstaan in het ambt van zending, en dat de Kerk er mettertijd wel toe zou moeten komen om dat nieuwe ambt te erkennen. En al spreekt niet ieder, die het met die gedachte eens is, zich zoo openlijk uit, toch houden wij ons er van overtuigd, dat er *vele* zendelingen zoo over denken.

Ja, wij hebben meermalen op Java den indruk ontvangen, dat de zendelingen aan hun *nieuwe* ambt verre de voorkeur gaven boven het *gewone* ambt van missionair predikant.

De Geref. Kerken hebben nu in de Zendingssorde duidelijk en klaar uitgesproken, dat ze zulk een nieuw ambt niet kennen; dat zij geen wezenlijk onderscheid zien tusschen een Dienaar des Woords die in een geïnstitueerde kerk hier te lande werkt, en een Dienaar, die op Java een kerk uit de heidenen zoekt te vergaderen. En wij twijfelen er niet aan, of het beginsel, door onze Kerken thans in de Zendingssorde gesteld, zal ook buiten onze Kerken invloed oefenen. Nu reeds is er onder de genootschapszendelingen verschil van gevoelen openbaar geworden. Er zijn in Indië in de pers ook al stemmen van zendelingen vernomen, die bewijzen, dat ze gaan inzien, dat hun ambtelijke positie niet in den haak is.

We hebben op Java al van meer dan één arbeider in de Zending de erkenning vernomen: „Eigenlijk moet het zooals het bij uw Zending is, de Zending moet uitgaan van de Kerk en de zendelingen moesten Dienaren des Woords in de Kerk zijn.” Wij zouden ons van harte verblijden, als de beginselen voor Zendingssarbeid, nu in de Zendingssorde aangenomen, *zoo* mochten doorwerken, dat men ook buiten den kring onzer Geref. Kerken er naar ging leven. Dat zou den Zendingssarbeid in onze Koloniën ten goede komen, want naarmate er meer naar onze beginselen wordt gehandeld, zal ook het eigenlijke *doel* der Zending, *de planting der kerken onder de heidenen*, meer worden nagejaagd. #

De examinatie in de missionaire vakken.

In de Zendingssorde wordt ook de examinatie van de missionaire predikanten geregeld.

Tot nu toe bestonden daarvoor geen algemeene bepalingen.

Wel hebben de thans op Midden-Java arbeidende missionaire Dienaren des Woords zich vóór hun vertrek wat toegelegd op de Javaansche taal en zich wat beziggehouden met de studie van de geschiedenis der Zending. Doch de Kerken hadden nog geen verplicht onderzoek gesteld

en dus werden ze uitgezonden zonder een examinatie in dergelijke vakken. Thans zal er niemand meer uit kunnen gaan als missionair predikant, tenzij eerst geëxamineerd in de missionaire vakken.

Het luidt toch in art. IV van de Zendingsorde: „De examinatie van degenen, die te voren in den Dienst des Woords niet geweest zijn — gaat behalve over de gewone ook over de missionaire vakken.” En in art. V staat: „Dienaren, die al in den Dienst des Woords zijn en tot dezen dienst beroepen zijn, zullen onderzocht worden in de missionaire vakken.”

Niemand dus voortaan naar Indië, zegt de Zendingsorde, die niet eerst is onderzocht in de Zendingsvakken.

En dat onderzoek heeft plaats door de Classe.

Maar aan de Classe staat het niet vrij, voor die examinatie maar examinatoren aan te wijzen naar eigen keuze.

De Generale Synode heeft een vijftal Gedeputeerden benoemd voor die examinatie.

Te Arnhem wezen de Kerken daarvoor aan: Prof. Geesink, Prof. Kuypers, Prof. Biesterveld, Prof. Noordtzijs en Ds. Dijkstra.

„De Classe doet zich door minstens twee van deze Gedeputeerden bijstaan bij het onderzoek in de missionaire vakken,” zegt de Zendingsorde in art. IV.

En art. VII geeft dan als de missionaire vakken aan:

1°. Kennis van het land, het volk en de religie, in betrekking tot het aangewezen Zendingsterrein.

2°. Geschiedenis van de Zending, bijzonder van die in Nederlandsch-Indië.

3°. Theorie der Zending, naar Gereformeerde beginselen.

4°. De Elenctiek in betrekking tot de pseudo-religie op het Zendingsterrein.

In deze vier vakken moet dus van nu af elk missionair predikant, die uitgezonden wordt, eerst onderzocht worden.

Wij achten dit uitnemend. Dit besluit zal onzen Zendingarbeid stellig ten goede komen. We hebben zelf in onzen arbeid op Java meermalen gevoeld, hoe noodzakelijk het voor den zendeling is, in die vakken goed thuis te zijn. Wij moesten van onzen kostbaren tijd een deel afnemen om ons in te werken in deze dingen; we moesten op Java studeeren, wat we veel beter en vlugger hier in het vaderland hadden kunnen doen. Hoe meer een missionaris hier heeft geleerd van het land en het volk, waaronder hij zal gaan arbeiden, hoe spoediger hij zich op zijn arbeidsveld zal thuis gevoelen. En vooral de kennis van de religie is voor hem zoo noodzakelijk. Elk volk, hoe weinig ontwikkeld en hoe onbeschaafd ook, heeft zijn godsdienst. Nog nimmer is er een volk op de aarde ontdekt, dat zonder religie was.

En naarmate een volk meer ontwikkeling en beschaving heeft, is ook zijn valsche godsdienst meer ontwikkeld.

Men versta ons wel. We willen niet beweren, gelijk zooveel heden ten dage doen, dat de godsdienst een menschelijk verschijnsel is evenals bij voorbeeld de muziek, de schilderkunst enz., en dat nu die godsdienst hooger staat, naarmate het volk op hooger trap van ontwikkeling kwam.

Neen, we zeggen met de Synode van Middelburg, dat de Christe-

lijke religie niet eene plaats inneemt naast andere valsche religiën, maar optreedt als de eenige ware. We noemen dus die religie der heidenen een *pseudo-religie*, een *valsche* religie. Maar nu is er een oneindig groot verschil tusschen de pseudo-religie der Soembaneezen en die der Javanen. De laatste is natuurlijk veel meer ontwikkeld, omdat de Javanen op veel hooger trap van beschaving en ontwikkeling staan dan de bewoners van Soemba.

En daarom zal het heel wat meer inspanning en studie vorderen om de pseudo-religie der Javanen grondig te leeren kennen, dan die der Soembaneezen. En toch, al vereischt het nog zooveel studie, onze missionaire predikanten moeten dien valschen godsdienst der Javanen door en door leeren kennen. En dat wel om twee redenen.

Ten eerste om de aanknoopingspunten in die religie te vinden voor hunne prediking.

Ten tweede om voortdurend te waken, dat het door de Javanen aangenomen Evangelie niet worde vervormd naar de opvattingen van hun aloude Javaansche pseudo-religie.

Doch de Zendingsorde eischt van de uit te zenden missionaire predikanten niet slechts kennis van land en volk en religie, maar ook van de geschiedenis der Zending. Zij moeten, vóór ze uitgaan, ook geëxamineerd worden in de historie van de missie en wel bijzonderlijk van de Zending in Nederlandsch-Indië.

Dat is uitnemend. Die kennis is voor den arbeider in onze Zending zeer noodzakelijk. Uit de historie toch kan de missionaris leeren, hoe hij *wel*, en vooral ook, hoe hij *niet* moet doen in zijn arbeid.

De ervaring is immers de beste leermeesteres. De wijze lessen der Zendingshistorie moet de zendeling ter harte nemen. Daarin vindt hij kostelijke voorbeelden ter navolging, maar ook ontdekt zijn oog, als hij een goed opmerker is, menig waarschuwend exempel, ja meer dan één gestrand schip als een baken in zee.

Om slechts enkele dingen te noemen. De Zending van de Oostindische Compagnie kan hem leeren, dat massale Zending, het doopen met de brandspuit is het wel eens genoemd, weinig blijvende resultaten heeft opgeleverd, maar wel veel naamchristendom.

Ook brengt de geschiedenis van die Zending hem de les, dat mild uitdeelen van rijst onder de inlanders wel een oogenblikkelijken toevloed van aanhangers van den Evangelieprediker kan brengen, doch der Evangelieverbreiding niet ten goede komt.

Of, om ons meer te bepalen tot de Zendingshistorie van de vorige eeuw.

De missionaris kan daaruit leeren, dat een volk voor het uitwendige al heel wat gekerstend kan zijn, zonder dat de geest des Evangelies diep is doorgedrongen in het hart. We denken aan de Minahassa. Vaak wordt dat land aangehaald als een voorbeeld van de uitnemende vruchten, waarop de Zending in Indië in de vorige eeuw mag roemen. Doch in den laatsten tijd wordt door hen, die wat verder zien dan de oppervlakte, erkend, dat het Christendom daar nog zeer oppervlakkig is. En hoe kan dit ook anders, waar het Evangelie niet tot de Minahassers is gebracht in hun *eigen* taal, maar in eene hun *vreemde* spraak, in het

Maleisch. En zoo valt er niet slechts uit de historie van de Zending in de Minahassa veel leering te trekken, maar uit de geschiedenis van iedere missie.

Om nog één voorbeeld te noemen. Uit de Zendingshistorie van de Duitsche missie onder de Battaks op Sumatra kan de zendeling, die zal gaan arbeiden tot planting van kerken onder de Javanen, leeren, dat het stichten van een volkskerk zich niet laat overeenbrengen met de Gereformeerde belijdenis op het stuk van de kerk.

Inderdaad, de Synode deed goed om ook „de geschiedenis der Zending, bijzonder van die in Nederlandsch-Indië,” onder de missionaire vakken op te nemen.

En het was een uitnemende gedachte van de in Arnhem vergaderde kerken om daarnaast als derde examenvak te stellen: „Theorie der Zending, naar Gereformeerde beginselen.”

Daarmede is natuurlijk bedoeld een uiteenzetting van het *doel* der missie, van de *organen*, die Zending drijven, en de *methode* van den Zendingsarbeid.

In het kostelijke stuk, door prof. Kuyper, Rutgers, Bavinck e. a. op de Synode van Middelburg ingediend, is al een kort begrip gegeven van zulk een theorie der Zending naar Gereformeerde beginselen.

Dat echter vooral over de methode, de manier van arbeiden in de missie naar Gereformeerde beginselen nog geen uitgewerkte theorie onder ons is opgesteld en door de Kerken aanvaard, ligt voor de hand. Doch die zal er, naar we hopen, wel komen. En dat die voor het welslagen van onzen Zendingsarbeid zeer gewenscht is, behoeft geen betoog. Er is in de missie in onze koloniën allesbehalve eenheid van methode. We zouden haast wel kunnen zeggen: zooveel zendelingen, zooveel verschillende manieren van arbeiden. Meermalen hebben we in Indië door zendelingen de stelling hooren verdedigen, dat iedere missionaris maar naar *die* methode moest werken, die *hem* het best voorkwam en waartoe *hij* zich het meest aangetrokken gevoelde.

Had iemand veel lust en aanleg voor schoolarbeid, dan moest hij door het stichten van scholen het Evangelie zoeken te verbreiden. Had een ander meer gave om medische hulp te verleenen, dan moest hij door kliniek en ziekenhuis het Christendom ingang zoeken te verschaffen. Ging zijn hart meer uit naar het landelijk werk, dan moest hij maar een groot stuk woesten grond in erfpacht vragen van het Gouvernement en daar inlanders op zien te plaatsen, die onder zijn leiding koffie planten en thee, cacao of kina en die daar te gelijk bearbeid worden met het Evangelie. Of een ander, die er lust en aanleg en kunde voor had, moet maar een ambachtsschool inrichten. En weer een ander mocht wel weer op een andere wijze arbeiden. Tot op dit oogenblik wordt er feitelijk naar deze stelling gehandeld in de Zending op Java. Wij zouden die stelling niet gaarne voor de Gereformeerde Zending aanbevelen. Maar we deelden dit eens even mede, om te doen zien, waar men heengaat, als men geen bepaalde methode kiest. Wij zijn daarom van oordeel, dat bij dit examen over „Theorie der Zending naar Gereformeerde beginselen” de *methode* der Zending geen geringe plaats mag innemen. In het rapport, zooveen vermeld, dat in Middelburg is aangenomen,

zijn reeds lijnen getrokken. Daarin is al een tamelijk uitvoerig antwoord gegeven op de vraag: „Hoe moet de Zending gedreven?” De beginselen, daarin uitgesproken, hebben de Kerken aanvaard. Wordt er op den grondslag van die beginselen voortgebouwd, dan twijfelen wij er niet aan, of we zullen metterdaad een uitgewerkte theorie over de methode van Zendingsarbeid krijgen. Dan zullen de in Middelburg uitgestippelde lijnen wel doorgetrokken worden. Dan komt er een vast plan, een systeem, waarnaar al de Gereformeerde Kerken haar Zendingsarbeid drijven. Natuurlijk kan zulk een plan niet in Nederland opgesteld op de studeerkamer. De mannen, die op Java en Soemba in de missie arbeiden, zullen met hun kennis van de toestanden op het Zendings-terrein de broeders hier moeten dienen, om tot een methode te komen, die past op het leven daar.

Daarom achten wij het ook het allerbeste, dat men zich voorloopig houde aan en bepale tot de methode, die in Middelburg is aangegeven. Te hard van stal loopen zou in dezen groote schade kunnen doen. De arbeid *kan* nu worden aangevangen op de rechte wijze. De arbeiders op Java zijn, voor zoover het de *eigenlijke Zending* betreft, nog maar pas aan den arbeid. Als nu naar de in Middelburg aanvaarde beginselen de missie daar eens eenige jaren wordt gedreven, zal de ervaring wel leeren, wat en hoe hier of daar in de aangegeven methode moet worden veranderd. En dan kunnen de Kerken in Nederland de wijze van arbeiden nog nader aanduiden en meer speciaal uitwerken in overeenstemming met de „Gereformeerde beginselen”. Tot zoolang zal dit examenvak wel niet verder kunnen gaan dan het bekende rapport, in Middelburg door de Kerken aanvaard. In dat rapport was ook al sprake van de Elenctiek.

En de Synode van Arnhem heeft die Elenctiek, wat nader bepaald, als vierde vak gesteld, waarin de missionaire predikant moet worden onderzocht.

Dit laatste examenvak voor de missionaire predikanten is voorzeker niet het minste. De Zendingsorde zegt, dat ze ook moeten onderzocht worden in *de Elenctiek in betrekking tot de pseudo-religie op het Zendingsterrein*.

Dat woord Elenctiek werd door de Kerken het eerst gebruikt op de Synode te Middelburg. In de „voorstellen van wat het Zendingswerk moet worden” staat o. a. dit: „In de eerste plaats, in de hoofstad zouden wij wenschen gevestigd te zien 1° een hoogleeraar of doctor in de Elenctiek, uitgezonden door de gezamenlijke Kerken.”

Wat de voorstellers bedoelden, blijkt, dunkt ons, duidelijk uit het volgende in hun rapport: „Omdat de Zending zich niet enkel op de volksleden, maar ook op het volksgeheel heeft te richten, is het plicht, de valsche religie, die men bij een volk vindt, als zoodanig in haar beginselen aan te tasten, in haar hoofdstellingen te bestrijden en in haar geestelijke levenskracht te weerstaan.”

Zij, die het rapport indienden, meenden in '96, dat „dit doel alleen te bereiken valt, indien de gezamenlijke Kerken een in den Islam doorkneed man van groote begaafdheid als hoogleeraar naar een der centra op Java afvaardigen”.

Opmerkelijk is het, dat op de Synode te Arnhem van zulk een hoogleeraar of doctor in de Elenctiek niet gerept is.

Of men sinds '96 tot andere gedachte is gekomen, dan wel om financiële bezwaren in den eersten tijd er niet aan denken kan, en er daarom niet meer van spreekt, we weten het niet.

De Zendingsorde gewaagt van zulk een hoogleeraar niet, maar stelt als eisch, dat elk missionair predikant, vóór hij wordt uitgezonden, in de Elenctiek moet worden onderzocht.

Men zou daaruit de gevolgtrekking kunnen maken, dat de Kerken thans van oordeel zijn, dat de *missionaire predikanten*, en niet zulk een hoogleeraar, de valsche religie hebben aan te tasten in haar beginselen, te bestrijden in haar hoofdstellingen en te weerstaan in haar geestelijke levenskracht.

Wij zijn van oordeel, dat het ééne moet gedaan en het andere niet nagelaten. Het behoort, dunkt ons, wel degelijk tot het werk van elk missionair predikant om aan Elenctiek te doen. Maar kon men één man speciaal de taak opdragen om op ons Zendingsveld op Java de religie daar grondig te bestudeeren, en na te gaan, op wat wijze de missie de pseudo-religie het best kan aantasten en bestrijden, het zou zeer gewenscht zijn en *alle* missionaire predikanten zouden van de vruchten zijner studie kunnen profiteeren.

Doch we bepalen ons thans tot de bespreking van de Zendingsorde. En wij beginnen met te zeggen, dat wij het zeer toejuichen, dat de Kerken in haar Zendingsorde dit vak onder de examenvakken hebben opgenomen.

We toonden reeds bij de bespreking van het eerste examenvak aan, dat kennis van den valschen godsdienst der Javanen voor den zendeling, die onder hen zal arbeiden, noodzakelijk is.

Van goede Elenctiek zal bij den missionairen predikant geen sprake kunnen zijn, tenzij hij grondige kennis heeft van de pseudo-religie van het volk waaronder hij werkt.

Want wat toch is Elenctiek?

Dat is, we bepalen ons nu maar eens tot Java, den Javaan duidelijk aantoonen den verkeerden vorm, dien de natuurlijke Godskennis bij hen heeft aangenomen.

Elenctiek is: den Javaan *zoo* klaar en helder doen zien, dat zijn pseudo-religie verkeerd is, dat hij die vaarwelzegt en vragen gaat naar de ware religie.

We willen wat nader uiteenzetten, wat we bedoelen met den verkeerden vorm van de natuurlijke Godskennis der Javanen. In Rom. 1 : 18—32 spreekt de heilige apostel Paulus over de natuurlijke Godskennis, die er bij de heidenen gevonden wordt.

Ware de zonde in het paradijs onbeteugeld doorgegaan en niet gestuit, er zou nooit afgoderij hebben *kunnen* opkomen. Maar wijl de gemeene gratie intrad, bleef er in den zondaar nog zekere mogelijkheid over om God te kennen, doch niet genoegzaam ter zaligheid. Er bleef in den zondaar nog een kennis van God en van Zijn recht, die standhield in weerwil van zijne zonde en in stand wordt gehouden in weerwil van zijne ongerechtigheid door de gemeene gratie Gods. Uit die natuurlijke Godskennis nu kwam de pseudo-religie op bij de Javanen.

Er was ook bij hen, gelijk bij alle gevallen menschenkinderen, nog zulk eene kennis van God en van Zijn recht, en daarbij ook, zooals in ieder zondaarshart, eene behoefte om te aanbidden, een drang naar aanbidding. Alle afgoderij toch, alle pseudo-religie, getuigt van eene behoefte om te aanbidden. Een dier aanbidt niet, maar pleegt ook geen afgoderij. Ook de verlorene in de hel niet. De duivelen ook niet. Ware de zonde niet gestuit door de gemeene gratie, er zou nooit pseudo-religie hebben kunnen opkomen. Die drang naar aanbidding toch is niet een verzinsel des menschen, maar een werk Gods in 's menschen hart. De apostel zegt niet: „omdat ze God niet kennen, hebben ze het creatuur aanbeden.” Neen, omgekeerd: God kennende, hebben ze Hem niet verheerlijkt. Hoewel ze Hem kennen, weigeren ze Hem te aanbidden en buigen zich voor het creatuur. Er is dus nog een kennis van God. God is nog openbaar: 1° in den zondaar, 2° in de wereld (zie Rom. 1 : 19 „in hen” en vers 20). De afgoderij is dus niet een ignoreeren van God, maar het is onder den drang, dien God zelf nog op het hart van den zondaar uitoefent, dat de zondaar, dien drang averechts richtende, *God in den afgod aanbidden wil*.

Zooals Jerobeam Jehova in de stierbeelden van Dan en Bethel zocht te aanbidden, zoo is en blijft het diepste wezen van alle afgoderij of pseudo-religie.

De onderscheiden vormen nu van afgoderij, die bij de verschillende volken worden gevonden, zijn dus de uiteenlopende vormen, waarin de ééne en zelfde natuurlijke Godskennis zich voordoet. Die natuurlijke Godskennis toch vertoont zich op Java in een anderen vorm dan onder de Kaffers in Afrika. Die natuurlijke Godskennis heeft bij de Javanen een bepaalden vorm aangenomen. In den loop der tijden is die vorm gewijzigd en zijn er in hun pseudo-religie nieuwe bestanddeelen opgenomen, zoowel uit het Hindoeïsme als ook uit het Mohammedanisme. Nu is het de taak der Elenctiek om dien specifiek Javaanschen vorm van de natuurlijke Godskennis in haar verkeerdheid te doorzien, en dan de verkeerdheden van dezen vorm zóó bloot te leggen, dat ze aan de conscientie van den Javaan openbaar kan worden. Dat is geen gemakkelijke taak. Maar toch, het is een noodzakelijk werk van den missionairen Dienaar des Woords. Alleen wie een helder inzicht heeft verkregen in die pseudo-religie der Javanen, kan den Dienst des Woords onder hen met ernst ondernemen.

Daarom achtten we het een stap vooruit in de goede richting, dat de Synode te Arnhem de Elenctiek onder de examenvakken opnam. En we hopen, dat dit besluit der Gereformeerde Kerken nog mee mag werken om eens aan de Vrije Universiteit te verwezenlijken, wat Dr. Kuyper bij ons heengaan naar Java schreef in *De Heraut* in 1894.

Nu ruim negen jaren geleden luidde het in genoemd blad: „De Vrije Universiteit moet gelegenheid bieden om de religie der Mohammedanen, vooral in den vorm waarin deze religie zich op Java vertoont, in de beginselen te leeren verstaan.” En een paar jaar daarna schreef Dr. Kuyper in *De Heraut* over de noodzakelijkheid van een leerstoel voor de Elenctiek van het Boeddhisme en Mohammedanisme met het oog op de 30 millioen in onze koloniën.

Geve de Heere, dat het er spoedig toe kome, opdat onze Hoogeschool zoo ook ten zegen worde voor onze Oost, gelijk ze het werd voor ons vaderland.

De hulpdiensten.

Artikel IX van de Zendingsorde luidt: „Nevens den Dienst des Woords worden op het Zendingsterrein *hulpdiensten* ingericht. Deze zijn tweeerlei: Schooldienst en Medische dienst.”

Door dat eerste woord „Nevens” te kiezen, spraken de Kerken duidelijk uit, dat zij in zake de hulpdiensten zijn blijven staan op het standpunt, te Middelburg gekozen.

In het bekende rapport, in de Synode van '96 aanvaard, wordt van die beide diensten uitdrukkelijk gezegd, dat het „voorbereiding en hulpmiddel”, maar *geen Zending* is.

Reeds lang vóór de Gereformeerde Kerken in Zeelands hoofdstad over deze „hulpdiensten” handelden, was het bij de Zending gewoonte om medische hulp te verleen en onderwijs te verstrekken. Doch het is de verdienste van de Middelburgsche Synode, dat zij duidelijk en klaar het onderscheid heeft uitgesproken tusschen de Zending en deze hulpdiensten.

Het rapport wijst er op, dat somtijds bepaalde volken zijn voorbereid. „Niet alsof ooit eenige voorbereiding allengs het leven in den dood kan doen ontstaan; maar in dien zin, dat de geesten voorbereid worden, om, als God het leven schenkt, snel tot rijpheid en helder geloof te komen. Zoo was Israël voorbereid op den Christus en zelfs de Grieksche wereld.”

Waren er nu, zoo zei het rapport, in Indië volken aan te wijzen, die in voorbereiding verschilden, dan zou de Zending zich „te wenden hebben tot het alreede meest voorbereide volk”. Doch „worden zulke voorbereide volken in onze Indiën niet aangetroffen”, dan „kan een voorbereidende werkzaamheid onder hen doeltreffend zijn om daarna de Zending te doen slagen.”

„Een der aangewezen middelen van voorbereiding” acht het rapport: „*onderwijs in het lezen* op breede schaal, wijl een volk, dat niet lezen kan, minder gemakkelijk te bereiken is dan een volk, dat leest”.

En een ander middel van voorbereiding is volgens het rapport geneeskundige hulp en verpleging in ziekte.

Dat is „een doeltreffend hulpmiddel om ingang en aanraking te verkrijgen”.

Schooldienst dus en Medische dienst waren naar het oordeel der Kerken, in Middelburg vergaderd, de middelen van voorbereiding, die moesten aangewend op Midden-Java, om later de Zending te doen slagen.

In Arnhem was men zóó overtuigd van de noodzakelijkheid dier voorbereidende werkzaamheid, dat men uitdrukkelijk in de Zendingsorde schreef:

„Nevens den Dienst des Woords worden *hulpdiensten* ingericht, Schooldienst en Medische dienst.”

Maar de Kerken, in Gelderlands hoofdstad saamgekomen, wilden die beide diensten *goed* onderscheiden van den Dienst des Woords, en duidelijk uitspreken, dat het *geen Zending is*.

In het rapport van Middelburg luidt het: „Slechts worde wel in het oog gehouden, dat dit alles voorbereiding en hulpmiddel, *geen Zending* is en dat alzoo niets van dit alles uit het ambt der Kerk voortvloeit en dat de Kerken, waar zij deze voorbereidende en helpende middelen aanwenden, ze nimmer met het ambt vereenigen mogen.”

Ons dunkt, dat die gedachte van het rapport in artikel IX van de Zendingsorde zeer duidelijk is uitgedrukt en door de woorden „nevens den Dienst des Woords” en door het woord „hulpdiensten”. En we achten het dan ook logisch, dat er in dit artikel niet wordt gesproken van „Medische Zending”, maar van Medischen *dienst*. Dat woord Medische Zending geeft aanleiding tot misverstand. Wil men van Medische Zending spreken, dan moet men ook niet van schooldienst, maar van Paedagogische Zending of iets dergelijks spreken.

We willen ons niet schuldig maken aan woordenzijferij, maar vestigen opzettelijk eens de aandacht op de nu in de Zendingsorde officieel vastgestelde benamingen. De bedoeling van wat in Middelburg reeds in den breede werd uitgesproken, wordt er zoo uitnemend in uitgedrukt.

En het is werkelijk niet overbodig om de zaken op ons Zendings-terrein *goed te onderscheiden*.

Dat die hulpdienst *geen Zending is*, dient altoos wel in het oog gehouden te worden.

Gelijk we bij den aanvang schreven, is het reeds lang gewoonte bij de Zending om medische hulp te verleen en onderwijs te geven. De zendeling kwam daartoe als vanzelf, werd er toe gedrongen en genoodzaakt door de omstandigheden. In den regel toch treedt de zendeling op onder volken, die nog laag staan in ontwikkeling of bij wie althans geen onderwijs op breede schaal bestaat. Hij moet dan vaak, zal zijn onderricht aan doopcandidaten doel treffen, beginnen met hun lezen te leeren. Hij zal vooral ook met het oog op een latere gemeente, die uit de gedoopten zoo langzamerhand kan ontstaan, de kinderen der geloovigen gaan onderwijzen, opdat die van der jeugd af goed onderricht kunnen worden in de waarheid. En als vanzelf brengt hij die kinderen dan ook wat kennis bij van rekenen en schrijven en zingen en aardrijkskunde van Palestina.

Voor al met het oog op de onderrichting in de waarheid en opdat zij de prediking later goed zouden kunnen volgen, richt hij meestal zoo spoedig mogelijk een school in. En op die school voor de kinderen der Christenen komen dan ook wel kinderen van heidenen en Moham-medanen, die zoodoende onder de beademing van het Evangelie zijn.

De Zending heeft op deze wijze medegewerkt om onder de Javanen meer ontwikkeling te brengen.

Doel der missie is niet, gelijk het helaas in Indië maar al te vaak door de Europeanen wordt gedacht, om beschaving te brengen, om den inlander meer te ontwikkelen.

Maar vaak is de *vrucht* der Zending wel meerdere ontwikkeling en beschaving.

Aan de Zending komt de eere toe, op Java het eerst scholen voor inlanders te hebben ingericht, lang vóór het Gouvernement er iets voor het onderwijs onder de Javanen deed.

En het was ook de Zending, die het eerst aan de kranke Javanen medische hulp verleende.

Het Gouvernement doet daaraan tot heden niet veel anders dan subsidie geven aan de hospitalen der Zending.

Wat het Gouvernement in zake het onderwijs voor de Javanen deed, en hoe de huidige toestand is, willen we in een volgend artikel mededeelen.

Het Inlandsch onderwijs op Java.

Wat het Gouvernement in zake het onderwijs voor de Javanen deed en hoe de huidige toestand is, deelen we hier mede aan de hand van de officieele verslagen. In een „Historische nota”, op last van den Directeur van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid, door den referendaris van zijn departement opgesteld, vinden wij de geschiedenis van het Inlandsch Onderwijs. Daarin wordt gezegd: „De basis der huidige Nederlandsch-Indische wetgeving, het Regeeringsreglement van 1854, bevat ten aanzien van het onderwijs in het algemeen en van het onderwijs voor Inlanders in het bijzonder de volgende bepalingen:

Artikel 125. Het openbaar onderwijs is een voorwerp van de aanhoudende zorg van den Gouverneur-Generaal.

Artikel 128. De Gouverneur-Generaal zorgt voor het oprichten van scholen ten dienste der Inlandsche bevolking.”

„Op Java was schoolonderwijs voor de Inlandsche bevolking een ongekende zaak De Oostindische Compagnie, die, als handelslichaam, in de eerste of eenige plaats ten doel had winst te behalen, zocht uit het door haar verworven gebied op Java voordeel te trekken door haar handelsmonopolie en verder door heffingen en gedwongen leveranties van de bevolking.

„Zooveel mogelijk echter onthield zij zich van directe bemoeienis met het eigenlijke bestuur of de huishouding der Inlandsche bevolking. Van eenige zorg voor onderwijs aan de Inlandsche bevolking was dan ook ten tijde der Compagnie op Java geen sprake. Onder die bevolking was schoolonderwijs in maatschappelijke kundigheden onbekend.”

„Reeds Daendels gaf in 1808 een voorschrift in het belang van het onderwijs voor de Inlandsche bevolking op Java.” Later werden bepalingen omtrent dat onderwijs vastgesteld, doch alles bleef zonder eenig practisch gevolg. Het duurde tot 1850, eer op Java de eerste scholen tot stand kwamen. In 1830 werden door het Nederlandsch-Oostindische Bijbelgenootschap en het Javaansch medewerkend Zendelinggenootschap te Batavia gecommiteerden benoemd om plannen te ontwerpen tot het oprichten van scholen voor de Javaansche bevolking. Deze commissie ontwierp een plan voor eene inrichting van het onderwijs, waarbij het Gouvernement en het Nederlandsch-Oostindische Bijbelge-

nootschap zouden samenwerken. Dit ontwerp der commissie werd aan de Indische Regeering aangeboden.

In 1838 diende de heer Gericke, tijdens een kortstondig verblijf in Europa, een request in aan den Koning, de strekking hebbende, dat aan het Nederlandsch Bijbelgenootschap zou worden opgedragen om onder de Javanen, overal, waar deze daartoe het verlangen zouden openbaren, scholen op te richten, en zulks met financieele medewerking van het Gouvernement.

Naar het oordeel van het genootschap was het schoolonderwijs een krachtig middel om de verspreiding van den Bijbel en de invoering van het Christendom onder de Inlanders te bevorderen. Bij de uitvoering zou echter niet uit het oog worden verloren, dat onder de Mohammedaansche bevolking van het eiland Java met voorzichtigheid moest worden gehandeld. Het genootschap zou slechts daar scholen oprichten, waar de bevolking zelve het verlangen daartoe te kennen gaf en dan nog slechts, „na verkregen toestemming van en ingemeen overleg met de ambtenaren”. In 1839 gaf de Minister van Koloniën op last des Konings een bevredigend antwoord op dit verzoek en de Indische Regeering werd met die beslissing in kennis gesteld. Doch *er kwam toch niets van*. „Bij een nadere en opzettelijke overweging dezer zaak was het voorgekomen, dat de Regeering de zaak niet opdragen moest aan een genootschap, hetwelk, hoe ook bezield door den geest der voorzichtigheid, bezwaarlijk zou kunnen nalaten, *om aan het onderwijs eene godsdienstige strekking te geven*.” En dat mocht natuurlijk niet. De Javanen mochten niet gekrenkt worden in hun godsdienstige overtuiging!! De Indische Regeering moest waken voor de gewetensvrijheid der Javanen! Hoe echt liberaal! Het aanbod van het Nederlandsch Bijbelgenootschap werd dus *in het belang van de gewetensvrijheid* der Javanen niet aanvaard. Het Gouvernement zou zelf scholen inrichten. Doch niet om ontwikkeling te verspreiden onder de Javanen. Neen, alleen om in de behoefte aan bekwame Inlandsche ambtenaren te voorzien. „De behoefte der administratie aan een voldoende aantal Inlandsche ambtenaren en employé's was steeds toenemende.” „Uitsluitend met het doel om hieraan te gemoet te komen, werden op Java de eerste Inlandsche scholen opgericht.” „De Regeering zelf moest tot stand brengen, wat zij nuttig en wenschelijk achtte, als het eenige middel om, zonder krenking van bestaande godsdienstige begrippen, aan de klasse van Inlanders, geroepen om deel te nemen aan het inwendig bestuur, die bekwaamheden mede te deelen, waaraan zoo groote behoefte bestond.”

Dientengevolge werd de „Gouverneur-Generaal in 1848 gemachtigd om op de Indische begrooting uit te trekken een som van f 25000 's jaars voor de oprichting van scholen onder de Javanen, voornamelijk bestemd tot opleiding van Inlandsche ambtenaren. In 1852 werd daartoe te Soerakarta een kweekschool geopend, die in 1858 „reeds eenige onderwijzers had afgeleverd”.

„Het was in het algemeen de bedoeling der Regeering, dat met de oprichting van scholen zou worden gewacht, totdat aan de kweekschool opgeleide onderwijzers zouden beschikbaar zijn.” Alleen werden aan

de Residenten gelden ter beschikking gesteld om ter spoedige voorziening in de dringende behoefte aan onderwijs ter opleiding van Inlanders voor 's Lands dienst een school in te richten, indien zij daarvoor geschikt onderwijspersoneel konden vinden. Zoo „zijn op Java in het tijdperk tusschen 1848 en 1865 de eerste Inlandsche Gouvernementscholen tot stand gekomen als gevolg van de behoefte der administratie aan een voldoende aantal Inlandsche ambtenaren voor administratieve werkzaamheden in 's Lands dienst”. „In dat tijdperk zijn op die wijze op Java in de verschillende gewesten 51 scholen tot stand gekomen.”

Het was de Regeering dus toen volstrekt nog niet te doen „om de Inlandsche bevolking tot beschaving en ontwikkeling te brengen”. Zij zocht slechts geschikte Inlandsche hoofden te verkrijgen door hare scholen. We schreven daarom, dat de *Zending* door hare scholen heeft medegewerkt om meer ontwikkeling onder de Javanen te brengen, al lang vóór de liberale Regeering hier in Indië daarover dacht. Wel stond al van 1855 in het Regeeringsreglement, dat het openbaar onderwijs een voorwerp is van de aanhoudende zorg van den Gouverneur-Generaal, die zorgt voor het oprichten van scholen *ten dienste der Inlandsche bevolking*, maar „eerst in 1872 kwam eene algemeene regeling van het Inlandsch onderwijs volgens dezen grondslag tot stand”.

Van toen af werden hier en daar Gouvernementsscholen ingericht. In het tijdperk van 1873 tot 1882 werden op Java en Madoera 111 nieuwe scholen geopend.

Doch van dien tijd af werd er met halve kracht gestoomd. Het was te duur om zoo voort te gaan, want de tijd van de batige sloten was uit. En men dacht er in de verste verte niet aan om van *Hollandsch* geld één cent te besteden tot verbreiding van „ontwikkeling” onder de Inlanders. Als het niet van *Indisch* geld kon, dan maar opgehouden met het *beschavende* en *verlichtende* werk, door het openen van neutrale scholen zoo met kracht aangevangen. In 1882 kwam dus de reactie. Er moest bezuinigd en de openbare scholen werden daarom gesplitst in scholen eerste en tweede klasse. De eerste voor de kinderen van den Javaanschen adel, de tweede soort, zoo eenvoudig mogelijk ingericht, voor de mindere Javanen. Volgens het laatst verschenen verslag zijn er thans op Java en Madoera, met 28 millioen inwoners, 39 scholen eerste klasse en 226 scholen tweede klasse, dus te zamen een 265 scholen.

En het aantal leerlingen op al die scholen was ruim 5000. Er is dus thans op elke 129000 Javanen één school van het Gouvernement en van de 1000 Javanen gaan er twee op de neutrale Gouvernentschool. Hier in ons land gaan er 120 kinderen op 1000 inwoners ter school. Het is dus, dunkt ons, duidelijk, dat de Javanen nog maar heel weinig genieten van de zegeningen van het neutrale onderwijs. Wij treuren daar niet over; integendeel, we hopen, dat het aantal *Christelijke* scholen voor de Javanen steeds toenemen mag en dat der neutrale afneme. Maar dan zal de *Zending* heel wat meer moeten gaan doen voor het onderwijs. Voor den schooldienst is, zooals uit den boven beschreven toestand wel blijkt, gelegenheid te over om als hulpdienst

voorbereidend te werken voor den eigenlijken arbeid der Zending. De Zendingssorde wil dan ook, dat er op ons terrein van die gelegenheid gebruik zal gemaakt worden.

Schooldienst.

In artikel X van de Zendingssorde luidt de eerste zin aldus: „Zooveel mogelijk zullen op elke plaats op het Zendingsterrein scholen voor lager onderwijs worden opgericht.” In die woorden hebben de Kerken, te Arnheim in Synode vergaderd, als hare meening te kennen gegeven, dat de schooldienst als „*hulpdienst* nevens den Dienst des Woords” zeer krachtig moet worden uitgebreid.

De Middelburgsche Synode stelde zich voor: „tusschen elke vier of vijf kampongs” (dorpen) van een district een school in te richten „met onderwijzeressen uit Nederland”, en „in de hoofdplaatsen der districten een lagere school met Nederlandsche onderwijzers”.

Wij achten het een winste, dat in Gelderlands hoofdstad van „die Nederlandsche onderwijzers” en „onderwijzeressen uit Nederland” geen sprake meer is geweest. Ja, het is een stap vooruit in de goede richting, dat de Synode in Arnheim die Hollandsche onderwijzers en onderwijzeressen heeft uitgeruild voor „Inlandsche helpers”, gelijk uit den tweeden zin van art. X duidelijk blijkt. Iemand, die zich totaal geen voorstelling kan vormen van de toestanden op Soemba en Java, moge meenen, dat onderwijzeressen uit Nederland de meest gewenschte personen zijn om de heidenkindertjes op Soemba te onderrichten en den Javaanschen jongens en meisjes les te geven in de dorpen op Midden-Java; doch ieder, die ook maar iets van de Inlandsche wereld daar weet, zal toestemmen, dat geen Hollanders, maar Inlanders daarvoor de aangewezen personen zijn. We hebben er ons dan ook in verheugd, dat er na '96 een ander inzicht is gekomen in onze Kerken en er nu in Arnheim zelfs niet één enkele stem is opgegaan om nog te pleiten voor de Nederlandsche onderwijzers en onderwijzeressen in districts- en dorpscholen. Allen waren het er over eens, dat in die scholen *Inlandsche* helpers moesten onderwijzen.

Zoo is het dus thans met de theorie in orde; maar de vraag is nog, of die in practijk kan worden gebracht.

Het ideaal voor den schooldienst is nu duidelijk aangegeven: „op elke plaats”, dat wil zeggen in elke stad en ieder dorp één of meer Zendingsscholen. Zullen echter de Gereformeerde Kerken bij machte zijn, financieel sterk genoeg wezen, om dat doelwit te bereiken? Wij vreezen, dat de meeste onzer lezers geen flauw begrip hebben van de buitengewone sommen gelds, die noodig zullen zijn om op het Zendingsterrein Midden-Java in stad en dorp alom scholen in te richten. Men vergeete toch niet, dat de residentien Banjoemas en Bagelen en het vorstenland Djokja een zeer uitgestrekt gedeelte van Java beslaan en dat wel van het meest dicht bevolkte Midden-Java. Om eens een vergelijking te maken, neem Noord-Holland, Zuid-Holland, Zeeland en het daaraan

grenzend deel van België tot de grens van Frankrijk en ge hebt zoo ongeveer een stuk land van de oppervlakte van het Zendingveld op Midden-Java. En op dat Zendingsterrein wonen bijna vier millioen Javanen. Stel nu eens, dat er op dat Zendingveld evenveel kinderen ter school gingen als hier in ons land, waar er 120 op de 1000 inwoners naar school gaan. Dan zouden daar, zelfs als men overal scholen voor 100 kinderen kon inrichten, bijna *vijf duizend* scholen moeten zijn. En weet ge, hoeveel scholen er *nu* vanwege onze Zending zijn? We willen het eens uitvoerig meedeelen. In de residentie Banjoemas, die tweemaal de oppervlakte van Noord-Holland beslaat, waren er in Januari van dit jaar twee scholen. In de stad Poerbolinggo was er een school met 70 leerlingen en in een nabijzijnd dorp werd een schooltje gehouden. Met elkaar nog geen honderd kinderen, die in Banjoemas op de Zendingsschool gaan. Dat was alles. In het daarnaast gelegen Bagelen waren op het terrein van Ds. Bakker drie schooltjes: één in Karang-anjar, waarop meest Chineesche kinderen gaan, en één voor zulke kinderen in Keboemen en daarnaast één voor Javaansche kinderen in Keboemen. Geen dier drie schooltjes had het nog tot een aantal van 25 schoolkinderen gebracht. Later is er blijkens de brieven van Ds. Bakker ook in Premboem een schooltje voor Javaansche kinderen geopend. Doch die vier schooltjes op het Zendingsterrein van Frieslands kerken hebben saam nog geen honderd leerlingen. Op het terrein van Utrechts kerk, voor zoover het in Bagelen is gelegen, waren bij mijn heengaan vier scholen. In Poerworedjo hield één onzer helpers een Chineesche school en een ander een Javaansche en de heer Zuidema had, behalve zijn school voor inwonende leerlingen, ook een Javaansche school voor kinderen in zijn buurt. Dan hield nog een ander helper in dienst van de kerk van Utrecht een school in het dorp Djenar. Daar waren de meeste kinderen op school, ruim veertig. De drie scholen in Poerworedjo zullen te zamen nog geen honderd leerlingen tellen. Aldus in de geheele residentie Bagelen nog maar acht scholen met een ruim tweehonderd kinderen. En hoe is het nu in het vorstenland Djokja op schoolgebied gesteld? De kerk van Utrecht heeft ook een stuk van haar arbeidsveld daar liggen. Daarop is een Zendingsschool in het dorp Temon met een aantal kinderen van tusschen de veertig en zestig. Het getal wisselt naar de tijdsomstandigheden. Verder zijn er nu op het terrein van Amsterdams kerk drie scholen ingericht door Ds. Zwaan, en wel één schooltje in het dorp Penten en twee in de stad Djokja. Die scholen in de stad trekken nogal leerlingen. Ruim gerekend, zullen er op de drie scholen van Ds. Zwaan een honderd vijftig kinderen gaan. In het geheel dus in het vorstenland Djokja zoo ongeveer tweehonderd kinderen op vier scholen. We hebben dus thans op het groote Zendingsterrein met zijn bijna vier millioen Javanen veertien schooltjes met een vijfhonderd leerlingen. Dat is een duizendste van het aantal schoolkinderen, dat er zou moeten zijn, als er eens evenveel Javaansche kinderen daar ter Zendingsschool gingen, als er hier in Nederland kinderen op school gaan. En meent nu niet, dat er behalve die 500 op de Zendingsscholen, nog wel een menigte op de neutrale scholen van het Gouvernement gaan. In Banjoemas zijn er ruim 2000, in Bagelen 3000

en in Djokja hoogstens 1000, dus te zamen een 6000 kinderen op de Gouvernemensscholen.

In plaats dus van, naar den maatstaf van Holland gemeten, een vijfhonderd duizend schoolkinderen op ons Zendingsterrein, slechts een zes duizend vijfhonderd.

Tegen tachtig schoolkinderen hier vindt ge er één op Midden-Java. Ons dunkt, het zal thans wel duidelijk zijn, dat de schooldienst op ons Zendingsveld nog niet veel te beteekenen heeft en er inderdaad wel reden voor was om in de Zendingssorde te schrijven: „Zooveel mogelijk zullen op elke plaats op het Zendingsterrein scholen voor lager onderwijs worden opgericht.”

De Keucheniusschool.

Er zullen honderden, neen *duizenden* scholen op het Zendingsterrein op Midden-Java moeten worden opgericht door de Zending, eer het ideaal, in de Zendingssorde geteekend, is bereikt. Er zijn op Java ruim twee en veertig duizend desa's of dorpen, waarin de acht en twintig millioen Inlanders wonen. Op het Zendingsveld der Gereformeerde Kerken, waar bijna vier millioen Javanen wonen, zijn dus zeker wel een vijf of zes duizend dorpen. Zal er nu in elke plaats een Zendingsschool verrijzen, dan moeten er duizenden scholen worden gesticht en zullen er duizenden Inlandsche onderwijzers noodig zijn. Vanwaar moeten al die Inlandsche helpers komen? Van de kweekschool, zegt de Zendingssorde. Artikel XI luidt: „De gezamenlijke Kerken onderhouden op het Zendingsterrein van Midden-Java ééne school ter opleiding van Inlandsche helpers voor de drieërlei diensten, in art. IX genoemd.” Gelijk bekend is, werd vroeger te Poerworedjo de Keucheniusschool opgericht, met het doel Javaansche helpers op te leiden. De Synode van Arnhem besloot die school te reorganiseeren ter uitvoering van art. XI der Zendingssorde.

De Synode is bij de reorganisatie dier school uitgegaan van de gedachte, dat er in onze Zending drieërlei helpers noodig zijn. Er zijn Javanen noodig om als oefenaar en godsdienstonderwijzer op te treden, dus als helpers bij den Dienst des Woords. En anderen om in het hospitaal en op de kliniek te arbeiden als helpers bij den Medischen dienst. En voorts is er groote behoefte aan Javaansche onderwijzers, om op de scholen voor Inlandsche kinderen te arbeiden, dus helpers bij den Schooldienst.

Die drieërlei soort helpers hebben allen een zekere mate van ontwikkeling noodig. En die vereischte ontwikkeling, voor allen onmisbaar, kunnen ze, dacht de Synode, gezamenlijk verkrijgen op ééne school. Hebben ze die school afgeloopen, dan gaan hun wegen uiteen. Die geschikt bleken voor het onderwijs, worden als onderwijzer op de Zendingsscholen geplaatst; die meer lust hebben om zieken te verplegen, komen bij den missionair-arts. Zijn de jongelieden wat ouder geworden en hebben de arbeiders in de Zending hen goed leeren kennen en hunne eigenaardige gaven ontdekt, dan kunnen zij, die er lust en aanleg voor

hebben, nog verder opgeleid worden voor oefenaar en godsdienstonderwijzer of, met andere woorden, voor helper bij den Dienst des Woords. De opleiding tot helper bij den Dienst des Woords geschiedt in een afzonderlijke afdeeling. Vandaar heet het ook in het reorganisatie-plan, in Arnhem vastgesteld: „De school is in twee onderscheiden afdeelingen gesplitst. De eerste afdeeling geeft de opleiding die alle helpers zonder onderscheid noodig hebben. De tweede afdeeling bedoelt de speciale vorming van helpers bij den Dienst des Woords. Aan het hoofd der eerste afdeeling staat een Europeesch onderwijzer met den titel van directeur. Aan het hoofd der tweede afdeeling staat een Dienaar des Woords met den titel van docent.”

Het verdere in dat reorganisatie-plan laten we nu achterwege. Ons dunkt, het zal voor ieder duidelijk zijn, wat de grondgedachte van het plan is. Wordt dit uitgevoerd, dan zullen we metertijd op ons Zendingsterrein Midden-Java een goede kweekschool voor onderwijzers verkrijgen. Dan zullen de Javaansche onderwijzers in onze Zendingsscholen in kennis niet achterstaan bij de Javaansche onderwijzers aan de Gouvernmentsscholen. Er wordt toch in het reorganisatie-plan bepaald: „De eischen, bij het eindexamen in de eerste afdeeling gesteld, mogen voor wat betreft de algemeene ontwikkeling niet lager gesteld worden dan die, welke de Regeering bepaalt voor de Inlandsche onderwijzers aan Gouvernmentsscholen.”

We krijgen dus over eenige jaren, naar we hopen, goede Inlandsche onderwijzers; maar we *hebben* ze nu nog niet. De opleidingsschool moet nog ingericht worden, „een geschikt onderwijzer met aanleg voor taalstudie” moet nog worden benoemd om als directeur der opleidingsschool op te treden. De Synode benoemde den heer Zuidema „tot Eersten Leeraar, waarnemend Directeur in de eerste afdeeling”.

Als die directeur benoemd is, zal hij nog geruimen tijd noodig hebben voor studie. Hij moet land en volk leeren kennen en dient grondig de zeer moeilijke taal der Javanen te kennen. Zoo over drie jaar de eerste afdeeling der school, naar een vast leerplan ingericht, onder leiding van dien directeur kan aanvangen, is er alle reden tot dankbaarheid. En als dan na vier jaren arbeidens onder den zegen des Heeren de directeur de eerste onderwijzers kan afleveren, mogen we ons verheugen.

Nu zullen er in die zeven jaar zeker, naast de veertien bestaande scholen, hier en daar nog wel andere geopend kunnen worden. Van de Javaansche jongelingen, thans in opleiding, zullen er wel eenige bekwaam worden om in een desa-school op te treden. Maar toch eerst na een zevental jaren verwachten wij, dat de opleidingsschool geregeld elk jaar een zeker getal onderwijzers zal kunnen afleveren. En eerst dan zal er regelmatig voortgang zijn in het uitvoeren van art. X der Zendingssorde: „Zooveel mogelijk zullen op elke plaats op het Zendingsterrein scholen voor lager onderwijs worden opgericht.” In de eerste jaren zal het met uitbreiding van den schooldienst dus nog niet zoo vlot gaan. „Onze Zendingarbeid op Midden-Java *begint* pas,” schreven we eenigen tijd geleden, en we herhalen het hier vooral met het oog op den schooldienst.

We achten niets nadeeliger voor het nu pas aanvangende werk der missie, dan een te hoog opgeven van den arbeid. We zullen daarom

telkens trachten den *waren* toestand op ons Zendingsveld bloot te leggen, en nuchter de zaken daar bezien. Dat toch vooral bedacht worde, dat een te rooskleurige voorstelling van onzen arbeid zulk een verkeerden indruk maakt in Indië bij de andere Zendingcorporatiën. We staan bij anderer Zendingswerk op Java ten achter, en wat het aantal Europeesche en Javaansche arbeiders betreft, en wat aangaat het aantal en de inrichting onzer scholen, en niet het minst ook met het oog op de opleiding van helpers. Bij de Zending in Oost-Java onder de Javanen is reeds vóór eenigen tijd de opleiding der helpers gereorganiseerd. In Modjowarno is onder leiding van zendeling Kruyt een kweekschool voor onderwijzers ingericht, waaraan nu ook een zeer kundig onderwijzer is verbonden, die de hoofdakte bezit en akte voor Fransch en die ook examenen deed in land- en volkenkunde en Inlandsche talen. Het ware te wenschen, dat onze Zending ook reeds zulk een kundig paedagoog aan zich had weten te verbinden. Doch we twijfelen er niet aan, als maar alle kracht wordt ingespannen, zal onze missie een beter tijdperk intreden. Er is hart voor de Zending en er komt steeds meer ijver voor die goede zaak onder ons Gereformeerd volk, en als de nood maar wordt gekend, zullen de beurzen ook nog wel meer opengaan.

We hebben goede hope, dat de Gereformeerde Kerken op Midden-Java nog veel kracht zullen ontwikkelen, niet het minst in het openen van vele Christelijke scholen, die een middel kunnen zijn in 's Heeren hand om voorbereidend te werken voor de verbreiding des Evangelies.

Inlandsche helpers bij den Dienst des Woords.

Dat er Javaansche onderwijzers noodig zijn om in de scholen op te treden, begrijpt ieder. Dat er in een hospitaal Javaansche verplegers moeten wezen, is ook voor elk duidelijk. Maar dat er ook behoefte is aan Javaansche helpers bij den Dienst des Woords, dient voor velen wel wat nadere toelichting. De missionaire predikant is daar immers om het Woord en de Sacramenten te bedienen. Waartoe dan nog naast dien missionaire Dienaar Javaansche oefenaars en godsdienstonderwijzers? Herhaaldelijk hoorden wij zoo spreken. En het verwondert ons niet. Men is zoo gewoon, de dingen van een Hollandsch standpunt te bezien. Men denkt zoo licht, dat de arbeid van een missionair predikant op Java nu niet zoo heel veel verschilt van het werk van een Dienaar des Woords hier te lande. Die voorstelling is echter geheel onjuist. Neen, het verschil bestaat volstrekt niet slechts hierin, dat een missionair predikant in het *Javaansch* preekt, terwijl zijn collega hier het in het Hollandsch doet. Dat lijkt er niets naar. De arbeid is daar zoo gansch *anders* dan hier. De missionaire predikant kan, zoodra zijn werk zich maar eenigszins uitbreidt, niet buiten den Inlandschen helper. Vandaar, dat ge elken missionaire dienaar, die op het arbeidsveld komt, al heel spoedig hoort klagen, dat hij geen voldoende aantal helpers heeft. Om het u duidelijk te maken, zullen we eens nagaan, waartoe Ds. Zwaan op

zijn terrein helpers bij den Dienst des Woords noodig heeft. Des Zondags vergaderen in de wachtzaal van de kliniek te Djokja de Christenen met verscheiden verpleegden om het Woord Gods te hooren. Maar te gelijker tijd vergaderen in een ander deel van de stad in een Leprozenhuis ook Christenen en kranken om het Evangelie te hooren prediken. En in een dorp uren ver ten zuiden van Djokja, komen ook Javaansche mannen, vrouwen en kinderen saam om zich te scharen onder Gods getuigenis. En op hetzelfde uur zijn in een ander dorp, een halven dag gaans ten westen van de stad Djokja, Javaansche Christenen saamgekomen om uit des Heeren Woord den weg der zaligheid te hooren verkondigen. Nu kan Ds. Zwaan natuurlijk maar op één van die vier plaatsen optreden en moeten er dus drie Javaansche oefenaars zijn om in die drie andere kringen voor te gaan. Zoo was het ook op ons terrein. Op vier plaatsen, op verren afstand van elkander gelegen, werd des Zondags gepredikt. Daarom stonden ons drie helpers ter zijde. En *nu* is er nog maar een *zeer klein* begin. Mocht de Heere den arbeid zegenen, zoodat er in tal van dorpen begeerte komt om Zijn Woord te hooren, dan zijn er ook tal van helpers bij den Dienst des Woords noodig. En dat niet slechts om des Zondags voor te gaan in de openbare godsdienstoefening.

In die onderscheiden kringen moeten de kinderen der Christenen gecatechiseerd en volwassenen, die begeeren gedoopt te worden, vóór dien doop eerst in de leer der zaligheid onderwezen worden; de kranken behooren bezocht en de afdwalenden vermaand te worden. Dat kan de missionaire predikant onmogelijk alles alleen doen. Er moet, zoo het maar eenigszins kan, in elke desa, waar eenige Christenen wonen, een Javaansch helper gevestigd zijn, die dagelijks de broeders en zusters kan bearbeiten en leiden en hun kroost onderwijzen. Naarmate dus het getal bekeerlingen stijgt, zal ook dat der Javaansche oefenaars moeten toenemen. Daarbij komt, dat de verbreiding van het Evangelie onder de Javanen die nog buiten het Christendom staan, in de verschillende plaatsen op het arbeidsveld van den missionairen predikant, voor een groot deel door Javaansche Evangelisten moet geschieden. Ieder zendeling heeft daarom een aantal helpers bij den Dienst des Woords noodig. En naarmate hij er meer heeft, wordt zijne taak zwaarder. De missionaire predikant toch moet aller arbeid regelen en nagaan. Hij dient hen, vooral wanneer ze geen degelijke opleiding genoten, nog gestaag te onderwijzen. Zeer gewenscht is 't, hun voor elken Zondag het onderwerp ter bespreking uit de Schrift op te geven en dit met hen te behandelen; als ook zich zoo nu en dan eens onder het gehoor neer te zetten, om na te gaan, hoe de helper het behandelde Schriftwoord in zich heeft opgenomen en verwerkt en het nu aan zijne broeders en zusters overbrengt. Inderdaad, die helpers bij den Dienst des Woords zijn onmisbaar voor den missionaris. Wij kunnen in onzen arbeid niet buiten hen. Denkt u eens in, wat een enorme sommen gelds het zou kosten, als in elken kring van Christenen een missionair predikant geplaatst werd. Dan zouden er nu op het terrein van de kerk van Utrecht drie predikanten moeten zijn. Amsterdams kerk zou er dan gelijk getal moeten hebben. De kerken van Friesland dienden er dan nog twee naast

Ds. Bakker te plaatsen en ook de kerk van Rotterdam moest er minstens nog twee zenden. Wijl nu het leven op Java voor ons Europeanen zeer kostbaar is, valt er immers eenvoudig uit een financieel oogpunt reeds niet aan te denken. Maar al woog dit geldelijk bezwaar in het geheel niet, dan zijn er toch redenen, waarom het niet gewenscht zou zijn de Inlandsche helpers bij den Dienst des Woords overal door missionaire predikanten te vervangen. Nooit zal een Hollander, al spreekt hij ook nog zoo goed Javaansch, het Evangelie aan de Javanen kunnen brengen zooals een goed onderlegd bekeerd Javaan dat kan doen.

Het kost voor ons Westerlingen meer dan gewone inspanning en studie om ons in te werken in de Oostersche gedachtenwereld der Javanen. Het is voor ons, nuchtere Westerlingen, uiterst moeilijk, ons in goed pakkenden Oosterschen zinsbouw en zinswendingen en beeldspraak uit te drukken. Het is voor den Europeaan, die op zoo'n gansch andere manier denkt en redeneert, verre van gemakkelijk, zich den Javaanschen redeneertrant eigen te maken. De beste zendeling onder de Javanen zal de eerste zijn om te bekennen, dat *hij* niet tot de Javanen *kan* spreken, zooals een goed onderwezen en welbespraakt en begaafd Javaansch helper het doet. Daarom, al waren er geen geldelijke bezwaren, dan zou het nog niet aan te raden zijn de Javaansche helpers bij den Dienst des Woords te vervangen door missionaire predikanten. Neen, die Javaansche helpers moeten blijven, die hebben we juist zeer noodig in den arbeid der missie. Maar — en zie, daarop komt het juist aan — ze moeten *goed* onderwezen worden, ze dienen *grondig* onderricht te worden in de Schrift. Want anders gaan ze zeer licht dwalingen verkondigen, tot schade van het Zendingswerk.

Het is dus zeer goed gezien van de Synode, dat er een speciale opleiding voor die helpers noodig is; dat er een tweede afdeeling van de opleidingschool moet komen met een Dienaar des Woords aan het hoofd als docent. Nu zal die tweede afdeeling nog wel niet zoo dadelijk ingericht kunnen worden, doch mettertijd zal het er, naar we hopen, toch wel van komen. Want het welslagen en de voortgang van het eigenlijke Zendingswerk hangt voor geen gering deel af van de Inlandsche helpers bij den Dienst des Woords. *Nu* moet ieder missionair predikant maar trachten, bij al zijn anderen arbeid, ook eenige zulke helpers op te leiden. Doch dat mag zóó niet blijven en zal zóó niet blijven. Als de Kerken maar eerst door-drongen zijn van de gewichtige plaats, die deze helpers in den Zendingsarbeid bekleeden, zullen ook de middelen wel toevloeien om hunne opleiding met kracht ter hand te nemen.

Inlandsche Dienaren des Woords.

De Gereformeerde Kerken, in Gelderlands hoofdstad saamgekomen, hebben een ruimen blik gehad bij de vaststelling van de Zendingsorde, De Synode in Arnhem vestigde niet slechts het oog op den huidige

toestand en de tegenwoordige behoefte op het Zendingsterrein, maar zag ook op de toekomst. Zij stelde zich de vraag, hoe er later in de te stichten Javaansche kerken zou moeten worden voorzien in den Dienst des Woords. En zij gaf daarop, en dat zeer te recht, het antwoord: er moeten later Javaansche Dienaren des Woords optreden in de kerken der Javanen. Immers in artikel XI der Zendingssorde schreef zij: „Deze kweekschool, waaraan zoo mogelijk eene theologische opleiding voor Inlandsche Dienaren des Woords zal verbonden worden.” Er werd te Arnhem gevoeld, dat op den duur de gemeenten der Javaansche geloovigen niet genoeg hebben aan de zorg van den Europeeschen missionairen predikant en het werk, dat zijn Javaansche helper of oefenaar in haar midden verricht. Zullen de Javaansche kerken, onder den zegen des Heeren door de Zending ontstaan en aanvankelijk geïnstituëerd, tot bloei komen en zich *naar haar aard als Javaansche kerken* van Christus ontwikkelen, dan moeten er mettertijd Javaansche Dienaren des Woords in het ambt worden gezet. En het is de roeping der Zending om daarin mede te werken, om daarvoor den weg te banen door opleiding van Javaansche geloovigen tot het predikambt. Reeds in Middelburg werd dat ingezien. In het bekende rapport, op de Synode daar aanvaard, heet het: „Het meest gewenschte is, dat zoo spoedig mogelijk een Dienaer beroepen worde uit de Inlandsche geloovigen.”

De Kerken, in '96 in Zeelands hoofdstad vergaderd, waren van oordeel, dat zulke Javaansche Dienaren in het begin hier in ons land hunne opleiding moesten ontvangen. Het zoeven genoemde rapport toch zegt: „althans in den aanvang zou opleiding van deze Dienaren hier te lande, zoo al geen eisch, dan toch zeer gewenscht zijn. In Indië kunnen zij die opleiding vooralsnog niet ontvangen.”

Wij kunnen ons zeer goed begrijpen, dat men in '96 zoo sprak; doch eerlijk gezegd, verblijden wij ons er over, dat het tot uitvoering van dezen voorgestelden maatregel niet is gekomen. Wij houden ons er van verzekerd, dat eene proefneming met opleiding in Nederland tot teleurstelling zou hebben geleid. Stel al, dat begaafde Javanen hier, trots het hun zoo ongunstige klimaat, de studie hadden kunnen maken, die voor hen werd noodig gekeurd, we twijfelen er niet aan, of bij terugkomst op Java zouden ze niet geschikt gebleken zijn om weer onder hunne landgenooten in de eenvoudige levensomstandigheden van een desa als Dienaars des Woords te arbeiden. Daarom is het ons een oorzaak van vreugde, dat men hiervan is teruggekomen. Want had men hier eenige Javanen opgeleid en was er teleurstelling gevolgd en mislukking, dan zou allicht het *denkbeeld zelf* losgelaten zijn. En dat zouden wij zeer betreurd hebben. Want die gedachte van het rapport moet vastgehouden en verwezenlijkt worden. Er moeten Javaansche Dienaren des Woords komen. Het heeft ons dan ook zeer verblijd, dat die gedachte in Arnhem is opgenomen in de Zendingssorde. Er is daar een goed zaad in de aarde gelegd, dat te zijner tijd wel zal ontkiemen. Er zijn op Java nog wel velen, die het een dwaas idee vinden; voor wie de gedachte, dat een Javaan, een *Inlander*, als Dienaar des Woords zou optreden, belachelijk is. Doch dat laat zich best verklaren uit het hooge standpunt, dat vele Europeanen tegenover de Inlandsche wereld innemen.

Niet weinige blanken beschouwen daar hunne bruine medemenschen als een lager, een minderwaardig soort mensch, een ras, dat bestemd is om de blanken te dienen of althans onder bestuur van die hooger ontwikkelde Westerlingen te blijven staan. Menigeen is ook van oordeel, dat een Inlander nu eenmaal geen aanleg, geen gaven genoeg heeft om zich zoo te ontwikkelen, als toch noodig zou zijn voor een predikant.

Ieder echter, die de Javanen goed heeft leeren kennen en onpartijdig oordeelt, zal toestemmen, dat er ook onder hen verscheidenen zijn met uitstekenden aanleg en zeer goede verstandelijke vermogens. Hoeveel Inlanders zijn er trouwens tegenwoordig al niet, die evengoed het examen voor hoofdonderwijzer hebben afgelegd als de Hollandsche onderwijzers! Wat zijn er thans niet verscheidene Javaansche jongens, die op Java een hoogere burgerschool bezoeken! En zij doen bij het eindexamen waarlijk niet onder voor hun Europeesche medescholieren. Meer dan één Javaan heeft tegenwoordig het examen voor opzichter bij den waterstaat achter den rug. En dan die vele dokters djawa, die, al vóór ze op de opleidingsschool worden toegelaten, een admisse-examen in het Nederlandsch moeten afleggen; die na een opleiding van zeven jaar als kundige geneesheeren optreden. Weerleggen zij niet de zoo vaak gegeven voorstelling, dat de Inlander lui en dom is? De Javaan kan wel degelijk ontwikkeld worden. Als het dan ook eens op ons arbeidsveld tot een uitvoering komt van de gedachte, nu in de Zendingsorde neergelegd, om Javanen op te leiden tot den Dienst des Woords, zal dat wel blijken. Onder de Batakkers, op Sumatra, die nog aan menscheneten deden toen vóór een veertig jaar de Rijnsche Zending op Sumatra begon te arbeiden, vindt ge thans reeds verscheiden Inlandsche Dienaren des Woords. De Deutsche missie heeft daar al lang een opleiding van Inlandsche predikanten, panditaatak geheeten. En op meer dan één plaats werken deze Inlandsche predikanten al zelfstandig in een Bataksche gemeente. In de Java-zending worden nog geen Inlandsche Dienaars des Woords gevonden. Maar waar de Batakkers, die op een veel langer standpunt van ontwikkeling staan, er geschikt voor blijken, zal men toch moeilijk kunnen volhouden, dat de Javanen er ongeschikt voor zijn. Neen, niet zoozeer in de ongeschiktheid van de Javanen moet de verklaring gezocht voor het feit, dat er nog geen Javaansche predikanten zijn. Dat ligt meer aan de beschouwing, die men tot nu toe heeft gehad, dat de Javaansche gemeenten zeer langen tijd onder het bestuur van Hollandsche zendelingen moeten staan; dat er van zelfstandigheid der Javaansche gemeenten in de eerste eeuwen nog geen sprake kan zijn. Het wil ons voorkomen, dat de Schrift ons met name in de Zendingspraktijk der apostelen een anderen weg aanwijst. We gelooven niet, dat de door Paulus in Klein-Azië gestichte kerken op hooger trap van ontwikkeling stonden dan de Javanen. En toch heeft de heilige apostel in die gemeenten zeer spoedig niet slechts diakenen en *regeerende* ouderlingen aangesteld, maar ook leerende ouderlingen, Dienaren des Woords. We constateeren met blijdschap, dat de Zendingsorde in die richting van de Zendingspraktijk der apostelen stuurt. Het ideaal zien wij geteekend in de woorden van art. XI, die spreken van „een theologische opleiding van Inlandsche Dienaren des Woords”. Dat ideaal zal wel

niet zoo spoedig bereikt worden, doch als de arbeid der Zending er maar op gericht is om dat doelwit na te jagen, zal de Heere het op Zijn tijd wel verwezenlijken.

Medische dienst.

We zijn thans toegekomen aan de bespreking van artikel XII der Zendingsorde. Het eerste deel van dat artikel luidt: „De regeling en de verzorging van den Medischen dienst wordt overgelaten aan de zendende kerk, op wier terrein die dienst geoefend wordt; volgens algemeene bepalingen door de Generale Synode vastgesteld.”

Hier wordt dus de gedachte van één algemeenen Medischen dienst over het geheele terrein, uitgaande van de Kerken gezamenlijk of van een *andere* corporatie, losgelaten.

In Middelburg was men nog van oordeel, dat er over het geheele Zendingsveld één Medische dienst moest worden georganiseerd.

En men achtte het toen goed, dien Medischen dienst te laten uitgaan van een *andere* corporatie dan de zendende kerk.

In „de voorstelling van wat het Zendingswerk moet worden”, op de Middelburger Synode ingediend, heet het: „Wij zouden in de hoofdplaats (van het Zendingsterrein) wenschen gevestigd te zien een hospitaal met een gediplomeerd arts en een georganiseerde ziekenverpleging voor heel de residentie, eerst geheel uitgaande van zusters onzer kerk. Een Gereformeerd Roode Kruis.” De gedachte, in deze woorden uitgedrukt, heeft men daarna gepoogd te verwezenlijken in de Vereeniging „Scheurer's Hospitaal”; dat zou het „Gereformeerd Roode Kruis” worden, dat over heel het Zendingsterrein der Gereformeerde Kerken van uit het centrum eene ziekenverpleging zou organiseren.

Het middenpunt dacht men in de stad Djokja te moeten kiezen, en vandaar was reeds, vóór de Synode van Groningen in '99 bijeenkwam, de bouw van het hospitaal daar aangevangen. De kerken, te Groningen vergaderd, besloten, dat „de oprichting en instandhouding van dit hospitaal geheel buiten bezwaar van de kas der Zending blijven zal”.

Alleen werd bepaald, „dat evenals tot dusver voor het traktement van den Missionairen arts en diens helpers de som van *f* 3000 werd gegeven”.

Toen nu drie jaar later de Kerken te Arnhem saamkwamen, is opnieuw over deze zaak gehandeld. Er is gepoogd, in de Zendingsorde de voorstelling van Middelburg van één algemeenen Medischen dienst over het geheele terrein op te nemen. Doch de Synode wilde daar niet aan.

Ook de gedachte van Middelburg om de ziekenverpleging te laten uitgaan van een *andere* corporatie, naast de zendende kerk, werd in Arnhem niet vastgehouden. Integendeel, men sprak in de Zendingsorde de gedachte uit, dat de Medische dienst van *de zendende kerk* moet uitgaan.

Noch van een organisatie van „zusters onzer kerk”, noch van de Kerken

gezamenlijk zal er nu een georganiseerde ziekenverpleging voor heel het Zendingsterrein komen.

Aan elke zendende kerk wordt overgelaten de regeling en verzorging van den Medischen dienst op haar eigen terrein.

Het hospitaal te Djokja staat nu ten dienste van de zendende kerk in Djokja, dat is de kerk van Amsterdam, die zelf voor de kosten heeft te zorgen.

Wil de kerk van Rotterdam bij voorbeeld in Banjoemas een hospitaal oprichten of een Medischen dienst op haar terrein organiseeren, dan laat de Zendingsorde haar daarin volkomen vrij.

Gelijk ge weet, is de zendende kerk van Heeg reeds dien weg opgegaan. Ds. Bakker heeft immers te Krakal een ziekenverpleging opgericht.

En we vertrouwen, dat metertijd elke zendende kerk op Midden-Java wel haar eigen Medischen dienst zal inrichten. Zoo is dus door de vaststelling van art. XII der Zendingsorde gebroken met de voorstelling van Middelburg. Zoowel met de gedachte van één Medischen dienst, van uit het centrum over het geheele Zendingsveld zich uitstrekkend, als met de idee van „een Gereformeerd Roode Kruis”. De oppervlakte van ons Zendingsterrein op Midden-Java is veel te uitgestrekt om daar van uit één plaats de ziekenverpleging te organiseeren naar alle kanten heen. Daarbij komt, als men *naast* de zendende kerken een Medischen dienst had gekregen, *niet* van die kerken zelf uitgaande, dan zou dat in de practijk tot allerlei moeilijkheden aanleiding geven. Dit werd ook in Arnhem gevoeld en duidelijk uitgesproken. Om allerlei moeite op het Zendingsveld te vermijden en allerlei botsing te voorkomen, werd daar gezegd: „alles moet in ééne hand zijn, de zendende kerk moet *zelf* den schooldienst en zelf de ziekenbehandeling in handen hebben op haar eigen terrein.”

We verheugen ons er over, dat de Synode zóó heeft geoordeeld en in de Zendingsorde neerschreef: „De regeling en de verzorging van den Medischen dienst wordt overgelaten aan de zendende kerk.”

Iedere kerk is nu vrij om naar de behoefte van haar Zendingsterrein dien hulpdienst in te richten. Elke kerk kan nu naar haar vermogen op grooter of op kleiner schaal geneeskundige hulp aan de Javanen verstrekken om hen *door dat middel onder de prediking en beademing van het Evangelie te brengen*. Want vergeten we toch niet, dat *dit* het doel is van medische hulp bij de Zending.

We achten het gevaar volstrekt niet denkbeeldig, dat de Zending zoo ongemerkt met haar Medischen dienst op een verkeerd spoor zou komen.

Het is toch niet de roeping van de *Zending*, maar van de *Overheid* op Java, voor betere medische behandeling der Javanen te zorgen. Het is de taak van het Gouvernement, middelen te beramen ter voorziening in dien grooten nood. En als de Zending zich die taak zoo ongemerkt op de schouders liet leggen en de Overheid zich slechts bepaalde om aan de missie wat subsidie te verleen en wat medicijnen te verstrekken, zou zij in geheel verkeerde wegen gaan wandelen.

De Kerk heeft de roeping om Gods naam uit te roepen onder de heidenen, om Christus' kerk te planten op Java, maar zij mag zich nimmer door het Gouvernement laten gebruiken om te doen, wat de

Regeering ten duurste verplicht is zelf te doen als Koloniale overheid. Het is een schande voor onze Overheid, dat ze wel al sinds lang mid-delen heeft weten te vinden om op Java de hoeren in de bordeelen gestadig geneeskundig te laten visiteeren, maar nog geen enkele poging heeft gedaan om in verloskundige hulp te voorzien, en dat, terwijl er jaarlijks duizenden Javaansche moeders in het kraambed sterven. Waar de Overheid zoo haar plicht tegenover de Inlandsche bevolking verzaakt, is het zeer begrijpelijk, dat de Zending, waar zij kan, de helpende hand uitsteekt. Doch de Kerken wachten zich wel om de gedachte ingang te doen vinden, dat *zij* voor den Medischen dienst onder de Inlanders hebben te zorgen. *Niet* de missie, maar *het Gouvernement* heeft tot taak, de heidensche bevolking ook in goede medische hulp den zegen van een Christelijk Bestuur te brengen. En als de Medische dienst, vanwege de Zending thans ingericht, de oogen der Overheid mocht openen voor deze hare gewichtige roeping, heeft zij de Inlandsche bevolking een uitnemenden dienst bewezen.

De plaatselijke Kerk drijft de Zending.

In Artikel XIII van de Zendingsorde, dat we thans te bespreken hebben, is het beginsel, in Middelburg gesteld, ongeschonden gehandhaafd. Het luidt aldus: „De Zendingsarbeid geschiedt door de plaatselijke Kerk, al of niet in samenwerking met andere Kerken.”

Dat is het zuivere beginsel, uitgesproken in het uitnemende rapport, in de Synode van '96 ingediend. In dat stuk van blijvende waarde werd op de vraag: „Wie zendt?” met beslistheid geantwoord: Niet een vereeniging of genootschap, maar *de Kerk*. Uit de Schrift werd aangetoond, dat particulieren of genootschappen noch den Dienst des Woords noch den Dienst der Sacramenten bezitten, en alzoo aan het bevel van Matth. 28 : 19 *niet* kunnen voldoen.

En vooral met een beroep op Hand. 13 : 1 v.v. werd in het rapport uiteengezet, dat de Christus de macht en de autoriteit tot Zending *aan de kerk* van Antiochië, en in haar aan Zijne Kerk in het gemeen opdroeg. En dat niet aan de Kerk als gezamenlijk begrip, maar aan de geïnstitueerde plaatselijke kerk.

Te recht toch heet het in het rapport: „Niet de algemeene kerk *doopt*, maar alleen de plaatselijke geïnstitueerde; de classe doopt niet, de synode doopt niet, noch ook bedienen zij het Avondmaal; dit alles geschiedt door de plaatselijke kerk.”

Dit beginsel nu werd in Middelburg wel aanvaard door de Synode, maar toch in '96 nog niet door allen toegegeven.

Toen drie jaar later de Kerken saamkwamen in Groningen, gingen er nog stemmen tegen op. Wel was men toen voor het beginsel, dat de Zending van *de Kerk* moet uitgaan en niet van vereenigingen of genootschappen.

Maar de gedachte werd nog verdedigd, dat de Kerken *gezamenlijk*

wel een Dienaar des Woords konden beroepen en dus zoo gezamenlijk den Zendingsarbeid doen.

Toen in Groningen werd besloten nog geen Zendingsorde vast te stellen, maar slechts eenige hoofdbepalingen voor de eerstkomende drie jaar, werd als eerste hoofdbepaling voorgesteld: „De beroeping van de Dienaren des Woords geschiede door ééne plaatselijke Kerk.”

Die hoofdbepaling ging dus uit van het zooveen besproken beginsel, in Middelburg aanvaard.

Doch wat staat er nu in de Acta der Generale Synode van Groningen op blz. 38? Daar lezen we: „Bij de discussie wordt er door sommige broeders op gewezen, dat het volstrekt niet vaststaat, dat de beroeping van een Dienaar des Woords slechts door ééne plaatselijke Kerk en niet door eene Classis mag geschieden. Dit gevoelen wordt door andere broeders bestreden.”

Hieruit blijkt wel, dat er op dit punt nog verschil van inzicht was. De hoofdbepaling werd echter aangenomen. Dat verschil van inzicht heeft nog wat nagewerkt, maar kwam toch in Arnhem in het geheel niet meer tot uiting. Er is over art. XIII geen woord gediscussieerd, noch in de vergadering van praeadviseurs noch in de Synode. Wel viel het ons op, dat nu, na vaststelling van dit artikel in de Zendingsorde, de Friesche kerken de regeling van haar Zendingsarbeid moeten gaan herzien en in overeenstemming brengen met de Zendingsorde. Het zou ons niet verwonderen, als er nog een andere groep kerken was, die ook haar regeling op dit punt wel zal moeten veranderen.

Dit artikel toch spreekt het zóó uitdrukkelijk uit, dat de Zendingsarbeid geschiedt door de plaatselijke Kerk, dat het voor geen tweëerlei uitlegging vatbaar is. Een regeling, die bij voorbeeld een college van deputaten, hetzij dan van kerken of classes, aanwijst als het lichaam, waarvan de Zendingsarbeid uitgaat, druischt naar onze meening tegen dit artikel van de Zendingsorde in. Ook al laat zulk een regeling in dat college van deputaten den kerkeraad van de zoogenaamde zendende kerk wat meer invloed hebben, dat verandert aan de zaak niets. De Zendingsorde zegt hier uitdrukkelijk, dat de Zendingsarbeid geschiedt door de plaatselijke Kerk, al of niet in samenwerking met andere Kerken.

Stel, dat de kerk van Leeuwarden indertijd had besloten Zending te drijven, en financieel zóó sterk was, dat zij alle kosten zelf kon betalen. Dan zou niemand haar natuurlijk het recht betwisten om, met inachtneming van de door de Generale Synode gestelde regelen, een Dienaar des Woords te beroepen, dien als haar missionairen predikant uit te zenden en een instructie te geven, en voorts geheel alleen den Zendingsarbeid op het door haar gekozen terrein te doen. Dan zou het voor elk als vanzelf spreken, dat die Zendingsarbeid geschiedde door de plaatselijke kerk van Leeuwarden. Doch zoodra nu een plaatselijke kerk financieel niet sterk genoeg is en zij geldelijke hulp van zusterkerken noodig heeft, komt de gedachte bij dezen en genen op, dat dan ook *niet* die ééne plaatselijke kerk, maar *al de kerken*, die haar geldelijk steunen, al is het ook maar met *f* 10,— per jaar, den Zendingsarbeid moeten doen; dat dan de Zendingsarbeid moet geschieden door al die mee-

betalende kerken. Dat al die kerken dan zeggenschap moeten hebben in al wat er in zake den Zendingsarbeid moet besloten.

Doch van deze gedachte gaat dit art. XIII van de Zendingsorde niet uit. Als de Synode van Arnhem die gedachte in de Zendingsorde had willen uitspreken, zou dit artikel aldus moeten luiden: „De Zendingsarbeid geschiedt of door eene plaatselijke Kerk of door meerdere Kerken, die met elkaar saamwerken.” Dit art. XIII luidt heel anders; het stelt voorop, dat de Zendingsarbeid geschiedt door de plaatselijke kerk. Is de plaatselijke kerk financieel sterk genoeg, dan drijft *zij*, en *zij alleen*, de Zending, dan gaat de Zendingsarbeid van haar uit zonder medewerking van eenige andere kerk. Is zij echter niet zoo sterk, maar moet zij geldelijken steun bij zusterkerken zoeken, hetzij bij één of twee, of bij hare geheele classis of provincie, dan heeft zij bij het drijven van haar Zendingsarbeid met die kerken saam te werken. Niet dat zij dan aan al die kerken, die er aan betalen, den Zendingsarbeid overdraagt en die het dan door deputaten doen en in die deputatenvergadering er ook een paar leden van den kerkeraad der zendende kerk zitting nemen. Neen, volstrekt niet. De Zendingsorde zegt beslist: ook als de zendende kerk geldelijk gesteund wordt door zusterkerken, blijft zij toch de zendende kerk metterdaad en niet slechts in naam; van haar gaat dan toch de Zendingsarbeid uit; die geschiedt dan evengoed door die plaatselijke kerk. Alleen maar, zij doet het nu niet alleen, maar in *samenwerking* met de helpende kerken.

Die samenwerking kan natuurlijk verschillend geregeld. De wijze, waarop zij samenwerken in dien Zendingsarbeid met de zendende kerk, heeft de Zendingsorde niet bepaald, maar aan de kerken overgelaten. In art. XIII is echter het beginsel van Middelburg duidelijk geformuleerd, en wijl er in Arnhem geen enkele stem zich meer tegen verhief en men nu reeds begint in te zien, dat enkele vroeger gemaakte regelingen van samenwerking met de Zendingsorde in overeenstemming moeten worden gebracht, twijfelen we er niet aan, of naar dit artikel zal nu voortaan de Zendingsarbeid door onze Gereformeerde Kerken worden voortgezet of ter hand genomen.

Vergaderingen van de arbeiders in de missie op het Zendingsterrein.

Aan de bespreking van het XIV^{de} artikel der Zendingsorde behoeven we niet veel woorden te wijden. Daarin worden eenige regelen aangegeven voor de samenwerking van meerdere kerken in den Zendingsarbeid.

Doch het dan volgend artikel XV vereischt wel eenige toelichting. Het eerste deel van dit artikel luidt: „De Dienaren des Woords, de Onderwijzers en de Artsen op het Zendingsterrein houden algemeene vergaderingen en elke categorie houdt afzonderlijke vergaderingen.”

Het is overeenkomstig het eenparig advies van de arbeiders in de

Zending, dat de Generale Synode dit in de Zendingsorde schreef. Zoo dra er eenige missionaire predikanten op Java waren, zijn de arbeiders in de Zending daar begonnen een soort conferentie te houden. Allen kwamen saam en bespraken dan met elkander verschillende zaken rakende hun arbeid. Doch die conferentie was niets anders dan een broederlijke samenkomst. Besluiten kon zij niet nemen, bindende bepalingen niet maken, beslissingen over een of andere vraag, betreffende den arbeid der missie, niet geven.

Ook hier te lande worden wel predikanten-conferentiën gehouden, ja ook wel dergelijke samenkomsten van ouderlingen of diakenen. En op die conferentiën kunnen uitnemende referaten geleverd en kostelijke adviezen gegeven worden. Doch als het op handelen aankomt, dan kan niet de conferentie van predikanten, van ouderlingen of diakenen de gegeven adviezen uitvoeren of naar de aangegeven beginselen in de kerkelijke praktijk besluiten te handelen, maar moeten *de wettige kerkelijke vergaderingen* dat doen. De kerkeraden, de classen en synoden zijn daarvoor de wettige lichamen.

Doch ziet, die kerkelijke vergaderingen ontbreken op het Zendingsveld. Op Midden-Java staan slechts eenige predikanten, maar al komen die allen bij elkaar, dan vormen ze nog geen kerkeraad of classe.

Daar is een Dienaar des Woords van de kerk van Amsterdam en één van de kerk te Heeg en één van die te Rotterdam. Die staan in het ambt, maar ieder bij een afzonderlijke kerk hier te lande. De missionaire artsen en de onderwijzers staan in het geheel niet in het ambt, al zijn ze ook in dienst van de Kerken.

Laat nu die drie predikanten saamkomen met die artsen en onderwijzers, wat voor vergadering vormen zij dan? Immers noch een kerkeraad, noch een classe. Die samenkomst kunt ge niet indeelen onder de kerkelijke vergaderingen, in de Kerkenorde genoemd. Wij weten wel, dat er beweerd is, dat Djokja een wijk is van de kerk van Amsterdam, en dat dus een stuk van Bagelen een wijk is van de kerk van Utrecht en een ander deel van datzelfde gewest een wijk moet zijn van de kerk van Heeg, en het geheele Banjoemas een wijk is van de kerk van Rotterdam. En als men van die idee uitgaat, dan kan men wel zeggen, dat, als nu die kerken de artsen en onderwijzers benoemen tot ouderling, hetzij dan van Amsterdam of Utrecht of Heeg of Rotterdam, al de arbeiders dan saam een classe kunnen vormen. Maar ieder, die de zaken nuchter beziet, zal toch toestemmen, dat dit dan geen classe is in den zin van onze Kerkenorde. Het laat zich dan ook wel verstaan, dat de Synode van Arnhem er niet aan dacht, zulk een „classe” op Java in het leven te roepen. Toch werd gevoeld, dat er op een of andere wijze een samenwerking, een saam vergaderen en saam overleggen van de verschillende arbeiders in de missie moest mogelijk gemaakt worden. En vandaar, dat de Synode besloot, in de Zendingsorde te bepalen, dat er vergaderingen op het Zendingsveld zouden gehouden worden, en wel algemeene vergaderingen en afzonderlijke. De Synode ging uit van de gedachte, dat er zaken zijn, die den Zendingsarbeid in het *algemeen* raken, en ook, die meer bepaald een *deel* van het Zendingswerk betreffen. De vraag bij voorbeeld, of

het Zendingsveld voldoende bezet is, of het niet te uitgestrekt is voor de weinige en kleine krachten van onze Kerken, kan en moet door *alle* arbeiders op het terrein overwogen, wijl die den Zendingsarbeid in het algemeen raakt.

Maar de vraag, hoe een Zendingshospitaal moet worden ingericht, of men daarbij al of niet het paviljoenstelsel zal toepassen, moet in de eerste plaats door de artsen en niet door de onderwijzers en predikanten op het terrein beantwoord worden. Daarom nu stelt de Zendingsorde tweeërlei vergaderingen: algemeene en afzonderlijke.

Met die algemeene vergaderingen worden bedoeld samenkomsten van de drie verschillende soorten van arbeiders: missionaire predikanten, onderwijzers en artsen.

Die algemeene vergaderingen worden gehouden, als er zaken zijn te behandelen, die den Zendingsarbeid in het algemeen betreffen. In die algemeene vergaderingen spreken dus de predikanten, de artsen en onderwijzers hun oordeel uit en overleggen saam en nemen besluit of stellen advies op naar de gewone regelen, die voor elke vergadering gelden. Maar er zijn vaak zaken, die uitsluitend den schooldienst betreffen, of vragen, die alleen op den Dienst des Woords betrekking hebben, en zoo ook andere, die geheel van medischen aard zijn en dus den medischen dienst aangaan. En voor de behandeling van zulke zaken en dergelijke vragen is nu, zei de Synode in Arnhem, die *algemeene* vergadering *niet* het aangewezen lichaam. Die zaken, die een *deel* van den Zendingsarbeid aangaan, die speciaal één der drie diensten raken, moeten ook in een afzonderlijke vergadering behandeld. Laat daarom, zei men te Arnhem, de Dienaren des Woords gezamenlijk handelen over de zaken van den Dienst des Woords op het arbeidsveld, en laat de geneesheeren met elkaar in een afzonderlijke samenkomst overleggen, wat hun medischen dienst speciaal betreft, en zoo ook de onderwijzers in afzonderlijke vergadering de schoolzaken behandelen. Met „afzonderlijke vergaderingen” worden dus in het door ons besproken artikel der Zendingsorde bedoeld: aparte samenkomsten van *al* de missionaire predikanten op Midden-Java of op Soemba, of van al de missionaire artsen of van al de missionaire onderwijzers. En met „algemeene vergaderingen” bedoelt art. XV een samenkomst van alle predikanten, artsen en onderwijzers op Midden-Java of Soemba.

Dat er dus op ons Zendingsveld nu geen classen zullen vergaderen, zal wel duidelijk zijn.

Maar dat er toch, waar zulk een kerkelijke vergadering uit den aard der zaak daar niet *kan* gehouden worden, nu in artikel XV een weg is geopend voor de zoo noodige eenheid en samenwerking in den Zendingsarbeid, behoeft zeker geen nader betoog. Van harte hopen we, dat het zal blijken een uitnemende weg te zijn om den arbeid der missie krachtig te bevorderen.

Bij de Salatiga-zending, die ook op Midden-Java werkt, vormen al de zendelingen saam een vergadering. Die „Zendingsraad” heeft een *beslissende* en *besturende* macht. Meent nu niet, dat de algemeene vergadering, volgens art. XV van de Zendingsorde, ook een dergelijken Zendingsraad op ons Zendingsterrein vormt.

Het karakter van de algemeene en de afzonderlijke vergaderingen is als volgt in genoemd artikel omschreven:

„Het karakter van die vergaderingen is tweeledig:

- a. zij adviseeren èn in zaken, die door de gezamenlijke Kerken moeten beslist worden, èn in zaken, die eene zendende Kerk heeft te regelen;
- b. zij beslissen in ondergeschikte huishoudelijke zaken, wanneer de praktijk op het Zendingsterrein hiertoe noodzaakt.”

Ge ziet, de taak dier vergaderingen is allereerst *adviseeren*.

Zowel de gezamenlijke Kerken kunnen haar advies vragen, als ééne zendende Kerk.

Er zijn zaken bij den Zendingarbeid, die alleen de Generale Synode kan behandelen.

Zoo wordt in art. I van de Zendingssorde gezegd: „Het Zendingsterrein van de Gereformeerde Kerken in Nederland wordt door de Generale Synode bepaald.”

En in art. II wordt gezegd, dat elke Generale Synode op het Zendingsterrein eenige plaatsen aanwijst, welke aan kerken, die willen uitzenden, allereerst worden aanbevolen.

Eer nu echter de Generale Synode in deze zaken beslist, zal het wijs en voorzichtig zijn, het advies te vragen van de arbeiders op het terrein.

Zij zijn met de plaatselijke toestanden veel beter bekend dan de Kerken hier, en hun advies kan van grooten invloed zijn op de beslissing der gezamenlijke Kerken.

En behalve de zaken, nu zoo met name in de Zendingssorde genoemd, zullen er natuurlijk telkens vragen opkomen bij den arbeid der missie, die de Generale Synode heeft te beantwoorden, maar waarover zij niet recht oordeelen kan, tenzij goed voorgelicht door de missionarissen. Ja, meermalen zal het advies uit Indië den doorslag geven bij hare beslissingen.

We noemen slechts de vraag: hoe moet gehandeld met opiumschuivers, die den doop verzoeken? Hoe met een Javaan, die meerdere vrouwen heeft en tot het Christendom wil overgaan?

Naarmate onder den zegen des Heeren onze Zendingarbeid op Java en Soemba zich uitbreidt, zal ook het getal van dergelijke moeilijke vraagstukken toenemen.

En zonder advies van de mannen, die in den arbeid daar zijn, kan de Generale Synode geen goede beslissing nemen. Doch niet alleen de gezamenlijke Kerken, die eens in de drie jaar in Synode saamkomen, maar ook de zendende Kerken, die den Zendingarbeid drijven, hebben wel eens behoefte aan advies uit Indië. Stel, dat de missionaire predikant van Utrecht aan zijn kerk een voorstel doet, dat nogal van ingrijpenden aard is of dat nogal geld zou kosten, dan belet niets die zendende kerk van Utrecht om haar Dienaar te antwoorden: Vóór we over uw voorstel beslissen, zouden we gaarne het advies van de afzonderlijke vergadering van de Dienaren des Woords vernemen. In dat geval zou dan die vergadering haar advies geven aan ééne zendende kerk.

Of neem eens aan, dat de missionaire predikant van Rotterdam aan

zijne kerk voorstelt, in Poerbolinggo een Zendingshospitaal in te richten; dan zou het wel zeer mogelijk zijn, dat die zendinge kerk er prijs op stelde, daarover het advies te vernemen of van de afzonderlijke vergadering van missionaire artsen of van de algemeene vergadering, alvorens zij eene beslissing nam.

Zoo zal dus het bepaalde in art. XV herhaaldelijk in de praktijk kunnen voorkomen. Maar er zijn ook wel eens zaken, die *spoedig* moeten beslist worden in het belang van het Zendingswerk. Een correspondentie met Holland moet al heel vlug afloopen, als een zaak in *drie maanden* beslist is. Het kon voorkomen, dat een drie maanden wachters schade zou berokkenen aan de zaak des Heeren op het Zendingsveld. Daarom schreef de Synode te Arnhem in art. XV, dat de vergaderingen, dus zoowel de algemeene als de afzonderlijke vergaderingen, *beslissen* in ondergeschikte huishoudelijke zaken, wanneer de praktijk op het Zendingsterrein hiertoe noodzaakt.

De gevallen zijn niet bepaald aangegeven, en dat kon ook niet. Maar toch zijn die gevallen nogal omschreven. Er is gezegd, dat het geen hoofdzaken, maar *ondergeschikte* zaken zijn, en daaraan is nog eens toegevoegd de beperking, dat het *huishoudelijke* zaken zijn moeten.

En voorts wordt dan nog duidelijk uitgesproken, dat over zulke ondergeschikte huishoudelijke zaken de beslissing *in den regel*, in den *gewonen* gang van zaken, *niet* bij die vergaderingen staat, maar alleen, als *noodzaak* er toe dringt.

Eerst dus wanneer de vergadering oordeelt, dat eene bepaalde zaak geen uitstel duldt, dat wachten op antwoord uit Holland niet mogelijk is of schade aan het werk berokkent, kan zij naar dit art. XV eene beslissing nemen.

De toepassing van dit deel van genoemd artikel kon wel eens moeilijkheden opleveren. Zeer licht kon er verschil ontstaan, of een zaak al dat niet een „ondergeschikte” zaak is, of het wel een „huishoudelijke” zaak is, en of de praktijk op het Zendingsterrein tot een beslissing noodzaakt. Doch de tijd zal wel leeren, of de redactie van het artikel ook wijziging behoeft.

Op één punt in het artikel moeten we nog even de aandacht vestigen. Er spreekt uit dit artikel een ernstig streven van de Synode om op het Zendingsveld de eenheid onder de verschillende arbeiders zooveel mogelijk te bevorderen. Er staat toch in: „Tot de afzonderlijke vergaderingen van de eene categorie hebben de arbeiders van de twee andere toegang met adviseerende stem.”

Als dus de missionaire predikanten een afzonderlijke vergadering houden, hetzij om te adviseeren, hetzij om te beslissen overeenkomstig dit artikel, dan hebben de missionaire artsen en missionaire onderwijzers recht, die vergadering bij te wonen met adviseerende stem. En zoo natuurlijk wederkeerig, als de missionaire artsen vergaderen of de missionaire onderwijzers. Dit achten we een uitnemende bepaling, die tot eenparigheid van adviseeren en handelen veel kan bijdragen.

En nu ten laatste bepaalt art. XV ook, dat de Dienaren des Woords van kerken van Europeanen op Java deze vergaderingen als adviseerende leden bijwonen. Met predikanten van kerken van Europeanen

op Java worden natuurlijk niet bedoeld Gouvernementsdominees, maar predikanten van de Gereformeerde Kerken te Batavia en Soerabaja. Ds. Wijers en Ds. Pera staan niet in dienst van de Zending; zij zijn Dienaren des Woords in kerken van Europeanen. Wel arbeiden die kerken te Batavia en Soerabaja ook naar vermogen in de Zending en dus zijn ook hare Dienaren wel eenigszins daarin bezig. Maar de Zendingsarbeid, die te Batavia en Soerabaja geschiedt, gaat niet uit van de Kerken in Holland, maar van die kerken zelf. Ons Zendingsterrein omvat op Java noch Batavia noch Soerabaja. Het feit, dat uit onze Zendingskas een som gelds jaarlijks wordt gegeven aan die kerken, verandert daaraan *niets*. Ds. Wijers en Ds. Pera zijn geen missionaire predikanten. De eerste is Dienaar des Woords bij de Geref. kerk van Batavia, de laatste bij de Geref. kerk van Hallum, geleend aan de kerk te Soerabaja. Die predikanten vallen dus ook evenmin onder de bepalingen van de Zendingsorde als een predikant te Amsterdam of te Groningen. Aangezien ze echter op Java wonen en ook met de toestanden aldaar uit den aard der zaak beter op de hoogte zijn dan een predikant hier, en wijl zij ook zelf iets aan Zendingswerk doen, is het zeer natuurlijk, dat ook hun advies op prijs wordt gesteld. En daarom achten we het een uitnemende gedachte, hun voortdurend toegang te verlenen tot de vergaderingen op het Zendingsterrein op Midden-Java.

Ook hun komen daar en deelnemen aan de beraadslaging kan ons Zendingswerk ten goede gedijen en de eenheid bevorderen onder de broederen.

De te gebruiken Bijbelvertaling, leerboeken enz. bij den dienst der Zending.

Een niet minder belangrijk artikel der Zendingsorde dan dat zooveel ons bezighield, is het XVI^{de}. Het luidt aldus: „De bij den dienst der Zending te gebruiken Bijbelvertalingen, leerboeken voor Catechetisch onderwijs, de forme van toelating tot het H. Avondmaal, Liturgische formulieren voor den dienst in de vergaderingen van Inlanders, alsmede wat bestemd is daar gezongen te worden, wordt door de afzonderlijke vergadering van de Dienaren des Woords, na gehoord te hebben de kerken van Europeanen op Java en de Javaansche kerken, beoordeeld en aan de goedkeuring der Generale Synode onderworpen.”

In dit artikel wordt gesproken van „de vergaderingen van Inlanders”. Daar hebt ge *wel* op te letten, om de bedoeling van dit deel der Zendingsorde te verstaan.

Er is hier geen sprake van door de Zending vergaderde *kerken* uit de Inlanders. Neen, hier wordt gehandeld over den Dienst des Woords en der Sacramenten door de missionaire predikanten in het midden van een grooten of kleinen kring Inlanders, die, door de Zending gewonnen,

zich om den zendeling scharen en nog niet tot een Inlandsche kerk zijn geïnstitueerd. Ge dient dit goed in het oog te houden, om de beteekenis van dit artikel recht te vatten. In een Inlandsche *kerk*, al is die ook door den arbeid der Zending ontstaan, heeft een zendende kerk in Holland niets te zeggen en niets te regelen in zake bediening van Woord en Sacrament. Noch ééne zendende kerk in Nederland, noch alle Gereformeerde kerken saam, in Synode vergaderd, hebben enig recht om voor Inlandsche *kerken* leerboeken voor Catechetisch onderwijs of Liturgische formulieren vast te stellen. Als een Inlandsche kerk geïnstitueerd is, als daar de ambten ingesteld zijn naar den regel van Gods Woord, dan heeft *de kerkeraad* van die Inlandsche kerk te beslissen, welke Liturgische formulieren zullen gebruikt worden in haar midden, wat er in hare samenkomsten zal gezongen worden, hoe de toelating tot het Avondmaal bij haar zal geschieden, en welk leerboek er voor Catechetisch onderwijs zal worden gebruikt. Is de verhouding tusschen de Inlandsche kerken en de kerken, door wier Zendingarbeid ze ontstonden en geïnstitueerd werden, goed, dan zal natuurlijk de Inlandsche kerk van die zendende kerken gaarne raad vragen en haar advies op hoogen prijs stellen. Maar uit kerkrechtelijk oogpunt beschouwd, heeft de zendende kerk in de Inlandsche kerk, die zóó geïnstitueerd is, dat daar de ambten zijn ingesteld, niets te zeggen of te regelen in bediening van Woord of Sacrament. Dit is in de Synode van Middelburg duidelijk uitgesproken in het bekende rapport.

Het luidt daar: „Overmits elke plaatselijke kerk, ook op Java, in zich zelve compleet is, en rechtstreeks onder Koning Jezus staat, mag de zendende kerk, als moederkerk, zulk eene kerk op Java wel steunen en raden, maar zich nooit eenige autoriteit over haar aanmatigen. De Javaansche kerk is met ons gecoördineerd, niet aan ons gesubordineerd.”

De Zendingssorde nu heeft aan dit beginsel van Middelburg niet getornd. Dit artikel XVI gaat volstrekt niet tegen dat beginsel in. Want hier is geen sprake van het vaststellen van Liturgische formulieren of bepalingen voor bediening van Woord en Sacrament in een plaatselijke kerk op Java, maar „voor den dienst in de vergaderingen van Inlanders”.

Hier wordt gehandeld over de kringen of groepjes Inlanders, die saamkomen bij den zendeling of zijn helper. Die missionaris heeft aan die Inlanders Woord en Sacrament te bedienen; hij heeft volwassen heidenen en Mohammedanen te catechiseeren vóór zij op belijdenis des geloofs worden gedoopt en toetreden tot den disch des Heeren. En nu is het niet goed, dat elk missionair predikant in dezen maar naar eigen inzicht te werk gaat. En het is ook niet wenschelijk, dat elke zendende kerk, die een Dienaar des Woords op het Zendingsveld heeft, naar eigen gevoelen zegt aan haar Dienaar, hoe het bij zijn Zendingarbeid zal toegaan. De gezamenlijke kerken moeten daarover oordeelen.

Immers te Middelburg sprak de Synode het reeds uit, dat „de gezamenlijke kerken de regelen hebben vast te stellen, die voor den Dienst des Woords en den Dienst der Sacramenten noodig zullen blijken”.

„Zij stellen de Liturgische formulieren voor dezen dienst vast en evenzoo de onderzoekingen des geloofs, die in plaats van den Heidelbergischen Catechismus op het Zendingsveld zullen gebruikt worden.”

Het is over *die* taak der gezamenlijke kerken, dat dit artikel in de Zendingsorde handelt.

Naar eisch van het kerkverband behooren *alle* kerken, in Synode vergaderd, hierover te oordeelen.

Aangezien echter de Kerken hier te lande zich van deze hare roeping niet goed kunnen kwijten, zoo ze niet voorgelicht worden door de mannen, die in de Zending arbeiden, bepaalt hier de Zendingsorde, dat de te gebruiken Bijbelvertalingen, leerboeken en Liturgische formulieren door de afzonderlijke vergadering van de Dienaren des Woords op het Zendingsterrein zullen beoordeeld worden.

En eerst daarna zullen ze aan de goedkeuring der Synode onderworpen worden.

De Generale Synode heeft dus te beslissen, maar de missionaire predikanten zullen eerst hun oordeel uitspreken en aan de gezamenlijke kerken kenbaar maken. We gelooven, dat de Arnheemsche Synode dit zeer wijselijk aldus heeft geregeld.

Niet ieder missionair arts en missionair onderwijzer heeft dus te oordeelen over deze zaken, die alleen den Dienst des Woords en der Sacramenten raken. Al is iemand op Java of Soemba werkzaam in den hulpdienst, dat maakt hem daarom nog niet *deskundig* in zaken van den Dienst des Woords. Het is daarom naar ons oordeel zeer goed gezien van de Kerken, dat zij in Arnhem gezegd hebben: de afzonderlijke vergadering van de Dienaren des Woords heeft er over te oordeelen en ons te adviseeren, want dat zijn de mannen, die het Woord moeten prediken en dus moeten weten, welke Bijbelvertaling het meest geschikt is; dat zijn de mannen, die de Inlanders moeten catechiseeren of door hunne helpers laten onderwijzen en dus moeten weten, welk leerboek daarvoor noodig is; dat zijn de mannen, die de vergaderingen der Inlanders hebben te leiden, daarin het Woord te prediken, Doop te bedienen en Avondmaal aan te richten, en dus zij moeten weten, of en, zoo ja, met welke formulieren dat moet geschieden en wat daar behoort gezongen te worden. En nu heeft de Synode, in Gelderlands hoofdstad vergaderd, er nog bij bepaald, dat die vergadering van Dienaren des Woords op het Zendingsveld ook moet te rade gaan met de kerken van Europeanen aldaar en met de Inlandsche kerken.

Met de kerken van Europeanen worden, zooals we bij de bespreking van het vorig artikel aantoonde, de Gereformeerde kerken van Batavia en Soerabaja bedoeld. Die kerken drijven zelf Zending onder de Inlanders en kunnen dus ook beter dan de kerken in Nederland over deze zaken oordeelen. En met de Javaansche kerken die ook eerst gehoord moeten worden, bedoelt de Zendingsorde: reeds geïnstitueerde kerken van Inlanders.

Het ligt in den aard der zaak, dat die Inlandsche kerken mee kunnen beoordeelen, op wat wijze het best de Dienst des Woords en der Sacramenten bij den Zendingarbeid onder Inlanders zal geregeld worden.

We vertrouwen, dat de algemeene strekking van dit artikel nu voldoende door ons is toegelicht.

Bespreken we het nu meer in bijzonderheden. En dan komt het eerst de te gebruiken Bijbelvertaling aan de orde.

De zending, die op Java of Soemba komt om het Evangelie der zaligheid te prediken, dient natuurlijk die blijde boodschap te verkondigen in de taal van het volk, waaronder hij optreedt. Hij moet zich dus die taal zóó eigen maken, dat hij zich verstaanbaar voor zijne hoorders uitdrukken en de waarheid der Schrift hun duidelijk voorstellen kan.

Maar die kennis van de volkstaal, voor den missionairen predikant zoo onmisbaar, is niet genoeg. De prediker gevoelt terstond behoefte aan eene vertaling van de Heilige Schrift, opdat hij die in handen geve aan elk, die lezen kan. Hij heeft die Bijbelvertaling noodig voor de door hem gewonnen Inlanders en ook ter verspreiding onder hen, die nog van verre staan of niet allen door hem te bereiken zijn.

Vandaar dat overal, waar de Zending begint te arbeiden in onze koloniën, taalstudie en vertaling des Bijbels een eerste vereischte is. Op Soemba, waar de Gereformeerde Zending nu bijna een twintig jaar werkt, is nog geen sprake van een Bijbelvertaling in de landstaal. De bij den dienst der Zending daar te gebruiken Bijbelvertaling moet nog komen en kan dus nog niet naar art. XVI van de Zendingssorde aan de goedkeuring der Generale Synode onderworpen worden.

Op Java is dat anders. Daar is meer dan één vertaling van den Bijbel in het Javaansch. De eerste Javaansche overzetting van het Nieuwe Testament, van de hand van zending Brückner, verscheen in 1830. En bij de verschijning van dit eerste Javaansche Nieuwe Testament was de afgevaardigde van het Nederlandsch Bijbelgenootschap, de heer Gericke, reeds op Java druk aan de studie der Javaansche taal, ten einde zijn opdracht, de vertaling van den geheelen Bijbel, te kunnen volvoeren.

In 1827 kwam Gericke op Java en in 1853 was zijne vertaling van de gansche Heilige Schrift in het Javaansch gereed, in Holland gedrukt en door hem zelf meegebracht naar Java.

Die vertaling van Gericke stond dus den zending onder de Javanen ten dienste en vele jaren hebben de missionarissen die gebruikt.

Gericke heeft niet uit het Hollandsch, maar uit den grondtekst vertaald. Van zijne vertaling van het Nieuwe Testament is later een verbeterde uitgave door prof. Roorda bezorgd.

Toen die Bijbelvertaling bijna 30 jaar gebruikt was, begon zending Jansz in 1880 „de noodzakelijkheid eener nieuwe vertaling” te betoogen. Hij trad daarover in briefwisseling met het Nederlandsch Bijbelgenootschap. En ofschoon dit van meening was, dat de tijd nog niet was gekomen om tot een nieuwe vertaling te besluiten, bleef Jansz bij zijne verklaring, dat die zeer noodig was. Hij vond er zeer veel „fouten” en „misstellingen” in en noemde „de doorgaande taal van het begin tot het einde stijf en hard en onjavaansch”. Jansz wendde zich toen tot het Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap, doch dat ging ook niet zoo vlug op zijn voorstel in.

Eenige jaren later, in 1884, noodigde het Nederlandsch Bijbelgenootschap Jansz uit, een voorloopige proeve van Bijbelvertaling in te leveren. Doch in '85 werd gemeld, dat het voornoemd genootschap niet had kunnen besluiten aan Jansz den arbeid eener nieuwe Bijbelvertaling op te dragen.

Jansz trad weer in correspondentie met het Engelsch genootschap en kreeg opdracht één der Evangeliën of een ander deel van het Nieuwe Testament in het Javaansch te vertalen. In '87 werd hem opgedragen „voorshands” het Nieuwe Testament te vertalen en in '89 om ook het Oude Testament over te zetten. Het Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap heeft voor die Javaansche Bijbelvertaling ruim veertig duizend gulden besteed. Reeds eenige jaren geleden kwam de vertaling van Jansz gereed en was hij bezig zijn geheele werk nog eens te herzien.

Zoo zijn er dus thans twee Bijbelvertalingen in het Javaansch. Wat derhalve onzen Zendingsarbeid op Java aangaat, zou er sprake kunnen komen van een toepassen van het artikel der Zendingsorde, dat we hier thans bespreken. En als dan de Generale Synode een uitspraak moest doen, zou zeker wel het feit in aanmerking komen, dat Gericke uit den grondtekst heeft vertaald en Jansz uit het Hollandsch; als ook dit feit, dat Jansz zich de vrijheid voorbeheld om naar eigen oordeel af te wijken van de Statenvertaling en om, waar hem de in de Schrift gebruikte beeldspraak voorkwam niet verstaanbaar te zijn voor den Javaan, die door een andere te vervangen. En als de Generale Synode dit art. XVI eens ging toepassen, zou zeker ook de vraag onder de oogen moeten worden gezien, in welken *taalvorm* een Javaansche overzetting der Heilige Schrift behoort geschreven worden. De nu bestaande Bijbelvertalingen zijn beide in dien vorm van de taal der Javanen, dien men gewoonlijk Laag-Javaansch noemt. Dat is de gemeene spraak van den kleinen man, de gewone dagelijksche taal van den Javaan. Jansz heeft gemeend den Bijbel in dien taalvorm te moeten overzetten, ofschoon de taalvorm van de Javaansche boeken meestal een andere is. Hij beschouwt den Bijbel als een leerboek, waarin een leeraar spreekt, en dus behoort die naar Jansz' opvatting in het Laag-Javaansch. Anderen denken er anders over en meenen, dat voor den Javaanschen Bijbel de edele, de meer deftige en verfijnde taal der Javanen moet gebruikt, die wel Hoog-Javaansch wordt genoemd. Gelijk Luther zijne vertaling in het Hoogduitsch gaf en de overzetters van onze Statenvertaling den deftigen vorm, het Hoognederlandsch, kozen, zoo behoort naar onze meening ook de vertaler van den Bijbel in het Javaansch te doen. En het trok bijzonder onze aandacht, dat de heer Jansz thans een boek over de Kerkgeschiedenis schreef, niet in *Laag-*, maar in *Hoog-Javaansch*.

In een schrijven van Jansz, opgenomen in „De Opwekker” van 15 April 1903, heet het over die Kerkgeschiedenis: „Ik bestemde het geschrift natuurlijk allereerst voor de reeds bestaande en de toekomstige gemeenten der Christenen en derhalve als leerboek, maar tevens voor het volk in het algemeen, opdat ook de niet-Christen zich kan vergewissen, welke de oorsprong van het Christendom is.

„Als leerboek voor de Inlandsche Christengemeenten had mijn boek in Ngoko (Laag-Javaansch) moeten geschreven zijn, voor het volk als zoodanig was Krama (Hoog-Javaansch) de vereischte taalvorm, zou het daar ingang kunnen bekomen. Enkel voor de Gemeente zouden de kosten van uitgave veel te zwaar zijn, en daardoor het boek te duur

voor het gebruik. Aan een uitgave in beide taalvormen is dus nog veel minder te denken. En dewijl de uitgave in Krama ook voor de Gemeente en hare scholen zeer wel dienen kon, moest ik tot het gebruik van dezen taalvorm besluiten, waardoor ook alleen de uitgave mogelijk en bruikbaar werd."

We achten dit feit en de toelichting er van zeer merkwaardig.

Voorals de uitspraak van Jansz: „voor het volk als zoodanig was Krama de vereischte taalvorm, zou het daar ingang kunnen bekomen," verdient alle aandacht. Immers de Bijbel dient verspreid onder het Javaansche volk, die moet daar ingang vinden, en dus zou het vereischt zijn, dien ook in zulk een taalvorm over te zetten. Meermalen vernam ik uit den mond der buiten het Christendom staande Javanen het bezwaar, dat Jansz nu zelf uitsprak ten opzichte van zijn Kerkgeschiedenis met betrekking tot den Javaanschen Bijbel.

Is naar het oordeel van den zeer kundigen taalkenner Jansz de taalvorm van het Laag-Javaansch een beletsel om zijn Kerkgeschiedenis ingang bij het Javaansche volk te doen vinden, wie gevoelt dan niet, dat diezelfde taalvorm bij den Javaanschen Bijbel een beletsel is om dien ingang te bezorgen bij het volk?

Schreef hij zijn Kerkgeschiedenis in Hoog-Javaansch, omdat hij ze „voor het volk in 't algemeen" bestemde en wijl „voor het volk als zoodanig Krama de vereischte taalvorm was, zou het boek daar ingang kunnen bekomen", wie zou dan niet wenschen, dat er een Javaansche Bijbelvertaling bestond in *dien taalvorm*, opdat die ook ingang kon bekomen bij het volk!

Inderdaad, wij zijn door dit woord en deze daad van den hooggeschatten taalkenner Jansz versterkt in onze overtuiging, dat de Javaansche Bijbel moet geschreven worden in den „voor het volk als zoodanig vereischten taalvorm".

En het zou ons niet verwonderen, als we vernamen, dat juist ook de redenen, die Jansz er nu toe hebben geleid zijne Kerkgeschiedenis in het Krama te schrijven, indertijd ook de kundige beoefenaars van het Javaansch, Hozoo en Poensen er toe brachten, om hun Bijbelsche Geschiedenis in dien taalvorm te schrijven. Immers zoowel het boek van Hozoo, dat 104 verhalen over de Bijbelsche Geschiedenis van Oud en Nieuw Testament bevat, als het boek van Poensen, dat alleen de historie van het Oude Testament behandelt, zijn in het Krama geschreven. En als Poensen in zijn boek telkens stukken uit de Heilige Schrift letterlijk weergeeft, geschiedt dat ook in dien taalvorm.

We zouden ons er in verblijden, als de Zending der Gereformeerde Kerken er nog eens toe mocht medewerken om aan het Javaansche volk een Bijbelvertaling in handen te geven in den vereischten taalvorm, om dat Woord Gods ingang te doen vinden bij hen.

Leerboek voor Catechetisch onderwijs.

De zending heeft niet slechts terstond behoefte bij zijn Zendingsarbeid aan een goede Bijbelvertaling, maar ook aan een leerboek voor Catechetisch onderwijs. En wel in de eerste plaats aan een leerboek voor onderwijs aan volwassenen. Immers, als zijn werk gezegend wordt, zullen er volwassen heidenen of Mohammedanen tot hem komen om dooponderricht.

Nu zegt art. XVI van de Zendingsoorde, dat de Generale Synode die te gebruiken leerboeken moet goedkeuren. Of nu een Generale Synode onzer kerken daartoe wel heel spoedig kan overgaan, betwijfelen wij. En wel op grond van het verschil van overtuiging, dat in Arnhem openbaar werd, toen, naar aanleiding van een ander punt, de uiteenlopende beschouwingen aan het woord kwamen. Er zijn er, die meenen, dat eenvoudig de Heidelbergse Catechismus en het Kort Begrip kunnen overgezet in het Javaansch en in de taal der Soemdaneezen en dat onze missionaire Dienaren des Woords dan alles hebben, wat zij maar verlangen kunnen,

Zij zeggen: bij de Zending der Gereformeerde Kerken is vanzelf de Catechismus en het Kort Begrip het aangewezen leerboek voor Catechetisch onderwijs aan heidenen en Mohammedaan. Doch daar staan anderen tegenover, die er anders over denken. Die meenen, dat natuurlijk wel bij den dienst der Zending de Gereformeerde waarheden moeten onderwezen aan de doopcandidate, maar die waarheden in tegenstelling met de op Java heerschende dwalingen der heidenen en valsche leer der Mohammedanen geformuleerd. Die zeggen: Onze Heidelberger is opgesteld en geformuleerd met het oog op in de 16e eeuw heerschende verkeerde leeringen. In dat leerboek vindt ge de waarheid der Schrift uitgedrukt in tegenstelling met de leer van Luther en van Rome. Maar wat voor nut heeft het nu, om aan den Javaan vraag en antwoord 80 over „de Paapsche Mis” te leeren? Is het niet veel beter om bij voorbeeld hem de vraag te leeren in dezen vorm: Wat voor onderscheid is er tusschen het Avondmaal des Heeren en de Javaansche slametan (offermaaltijd)?

Moet niet veelmeer in een Catechismus voor de Javanen de valsche Mohammedaansche leer van eigengerechtigheid bestreden, dan de hun onbekende Roomsche leer van de verdienstelijkheid der goede werken?

Is het niet allernoodzakelijkst, dat in een leerboek voor Catechetisch onderwijs duidelijk en breed de Javaansche dooden- en geestenverering wordt behandeld, in plaats van een weerlegging der Luthersche leer over de verhouding van de twee naturen in Christus?

Is het geen eerste vereischte om in zulk een Javaanschen Catechismus de leer der Mohammedanen te bestrijden en met de Schrift te weerleggen, die zeggen, dat God geen Zoon *kan* hebben?

Moeten dus niet de waarheden der Schrift, gelijk ze onder de leiding des Geestes door de Gereformeerde Kerken zijn verstaan en beleden, bepaaldelijk in tegenstelling met den op het Zendingsveld heerschenden valschen godsdienst worden uitgedrukt? In tegenstelling zoowel met de religieuze beschouwingen der Javanen, die het Hindoeïsme hun

heeft gebracht, als met de verkeerde godsdienstige voorstellingen, die het Mohammedanisme hun nu sinds eeuwen predikte?

Ons dunkt, dat er tegen deze vragen niet veel kan ingebracht. Maar het is bekend, in onze kerken, het bleek nog op de Synode te Arnhem, zijn er verscheidenen, die zeggen: vertaal onzen Heidelberger en ge zijt gereed. En we moeten ons daarover niet al te zeer verwonderen. De Gereformeerde vaders deden in den tijd van de Oostindische Compagnie ook zoo. De Heidelbergsche Catechismus werd al spoedig in het Maleisch vertaald en ook verscheidene vragenboekjes uit het Nederlandsch in die taal overgezet. De zendeling Wilhelm vertaalde den Catechismus en het Kort Begrip in het Javaansch en die werden voor rekening van de Gereformeerde Zendingsvereniging in 1887 te Leiden gedrukt en door den zendingsonderwijzer Zuidema meegenomen naar Midden-Java. Zendeling Jansz was van oordeel, dat die Javaansche vertaling van Wilhelm niet goed bruikbaar was. Deputaten voor de Zending schreven in hun rapport aan de Generale Synode te Arnhem, dat hij hun aanbood een nieuwe Javaansche vertaling te leveren van den Catechismus en het Kort Begrip. En de tien Deputaten zijn op zijn voorstel ingegaan. Immers, in gemeld rapport staat het volgende:

„Deputaten hebben dit aanbod ontvangen en aangenomen met deze restricties:

„1° dat de vertalingen niet anders dan vertalingen zouden zijn; zoodat geen nieuwe gedachten of bijzondere opvattingen b. v. in vr. 48, zouden worden ingebracht;

„2° dat Deputaten zich voorbehielden, die vertalingen al of niet uit te geven; de Generale Synode moest daarover eigenlijk beslissen.

„In 1901 is de kopij van br. Jansz ontvangen en door Deputaten ter beoordeeling toegezonden aan Dr. A. Fokker, te Amsterdam, privaadocent in het Javaansch. Deze heeft later aan Deputaten nogal verscheidene aanmerkingen toegezonden.”

Uit deze mededeeling van de tien Deputaten kan men de gevolgtrekking maken, dat zij van oordeel waren, dat een Javaansche vertaling van Catechismus en Kort Begrip wellicht bruikbaar zou zijn voor den dienst der Zending.

Onder de voorstellen echter, die Deputaten aan het eind van hun rapport aan de Synode deden, zoekt ge tevergeefs naar het voorstel om die vertalingen van Jansz te doen uitgeven. Op de Synode te Arnhem is over deze vertaling geen enkel woord gesproken. Ook niet bij de vaststelling van het artikel der Zendingsorde, dat we thans behandelen.

Doch gelijk wij reeds boven schreven, naar aanleiding van een ander punt kwamen de verschillende beschouwingen even aan het woord.

Wellicht zal op een volgende Generale Synode het punt wel nader worden besproken.

Ons dunkt, dat het eerst tot een vaste overtuiging, tot een eenparige beschouwing bij de Synode zal moeten komen, eer er van een toepassen van dit art. XVI der Zendingsorde sprake kan zijn. De vraag, die vooraf zal moeten beantwoord worden, is hoogst gewichtig voor den arbeid der Zending. En het getuigt van wijs beleid, dat de tien

Deputaten niet overgegaan zijn tot een uitgave van den Javaanschen Catechismus van Jansz. Te recht schreven ze: „De Generale Synode moet daarover eigenlijk beslissen.” En vóór de Synode daarover kan beslissen, dient ze de vraag onder de oogen te zien, of een eenvoudige vertaling van ons kerkelijk leerboek, zonder meer, het meest geschikte middel is om de doopcandidate te onderrichten, dan of het eisch is, dat voor den Zendingarbeid een leerboek worde opgesteld, waarin de waarheid der Schrift wordt geformuleerd in tegenstelling met de op het Zendingveld heerschende religieuze voorstellingen en valsche godsdienstige beschouwingen.

Laat ons nu ten slotte er nog even aan herinneren, dat hier in art. XVI geen sprake is van een kerkelijk leerboek voor geïnstitueerde Inlandsche kerken. Daarover heeft een Generale Synode onzer kerken niets te zeggen. Mettertijd zullen de Javaansche kerken zelf moeten beslissen, in welken vorm zij haar geloof zullen uitspreken in hare belijdenis tegenover de dwalingen van het heidendom en de valsche leeringen van den Islam. En eveneens zullen die Inlandsche kerken zelf hebben te beslissen, welk leerboek voor Catechetisch onderwijs zal worden gebruikt. Hier in art. XVI wordt alleen gehandeld over leerboeken voor Catechetisch onderwijs, die bij den *dienst der Zending* moeten gebruikt worden; die de zending in handen zal geven aan den Inlander, die den doop begeert op belijdenis des geloofs; of leerboeken die de missionaire predikant zal bezigen bij het catechiseeren van de kinderen der Christenen, die zich om hem scharen als een groepje geloovigen, dat nog niet tot formatie van een Inlandsche kerk kwam. Op het oogenblik, nu de Generale Synode nog geen beslissing nam, hebben de zendende kerken, die op Java of Soemba Zending drijven, zelf te bepalen, welke leerboeken hare Dienaren des Woords daarvoor zullen gebruiken. Op Soemba dient blijkens de berichten de Maleische Catechismus daarvoor. Op Midden-Java maakten wij en ook andere Dienaren gebruik van een daarvoor opgesteld leerboekje.

Liturgische formulieren.

Als de Heere den Zendingarbeid zegent, zal de missionaire predikant al spoedig tot het houden van godsdienstoefening kunnen overgaan. Wordt het Evangelie geheiligd aan de harten van eenige Javanen, zoodat zij tot bekeering komen, dan begeeren zij den Doop te ontvangen en verlangen het Heilig Avondmaal te mogen bijwonen. Ze verzamelen zich dan gaarne elken rustdag ten huize van den zending of waar de meest geschikte plaats voor samenkomst is, om het Woord te hooren bedienen, hunne smekingingen en dankzeggingen gemeenschappelijk tot den Heere op te zenden en Zijn lof te vermelden in hun lied.

Met het oog hierop heeft de Synode te Arnhem in artikel XVI van de Zendingsoorde gesproken van de „Liturgische formulieren voor den dienst in vergaderingen van Inlanders” en van „de forme van toelating tot het H. Avondmaal”.

De Generale Synode sprak in dat artikel uit, dat *zij* de aangewezen kerkelijke vergadering is, die deze formulieren heeft goed te keuren, nadat zij door de afzonderlijke vergadering van Dienaren des Woords op het Zendingsveld zijn beoordeeld.

Op dit oogenblik zijn er op het Zendingsterrein, zoowel op Midden-Java als op Soemba, nog geen kerkelijk vastgestelde liturgische formulieren voor den dienst in de vergaderingen der Inlanders.

Toen wij op Java voor het eerst den Doop zouden bedienen, voor het eerst het Avondmaal gingen houden, voor het eerst een huwelijk inzegenen moesten, stonden we voor de vraag, hoe we in dezen te handelen hadden. Bij de meeste zendelingen onder de Javanen gaat dit alles nog zonder bepaalde kerkelijke formulieren. Bij de Zendingscorporatie, die het langst onder de Javanen missie drijft, is nog geen sprake van zulke liturgische formulieren. Een halve eeuw lang reeds bedienen de zendelingen van het Nederlandsch Zendingsgenootschap op Oost-Java den Doop aan kinderen en volwassenen zonder een bepaald formulier, en ook bij Avondmaal of huwelijksbevestiging gebruiken ze geen vast formulier. Nu, het behoort dan ook volstrekt niet tot het *wezen* van de Sacramentsbediening, dat daarbij een langer of korter formulier wordt gelezen. Wij hadden ons ook kunnen bepalen tot het bezigen van de instellingswoorden bij bediening van Doop en Avondmaal. Doch in overleg met de kerk, die ons zond, stelden we een kort formulier op voor Doop en Avondmaal en huwelijksbevestiging. En de eerste missionaire predikant, die ons naar Midden-Java volgde, stelde den kerken in Friesland voor, die formulieren voorloopig ook te gebruiken. Zoo lang niet overeenkomstig art. XVI van de Zendingssorde door de Generale Synode de Liturgische formulieren zijn vastgesteld, heeft natuurlijk iedere zendende kerk zelf te beslissen, hoe haar Dienaar bij de bediening van den Doop aan volwassenen en kinderen en bij de uitreiking van brood en wijn aan de geloovigen heeft te handelen. En nu er krachtens de Zendingssorde bepaalde officieele samenkomsten van de Dienaren des Woords op het Zendingsveld worden gehouden, zal daar wel allereerst getracht worden om voor zooveel noodig tot een eenparige voorloopige regeling dezer zaken te komen. Haast is er niet bij. Overhaasting zou, gelooven we, eer schaden dan goeddoen. Was het voldoende om de in onze Hollandsche kerken gebruikelijke formulieren te vertalen, de zaak kon spoedig afgehandeld worden. Doch naar onze bescheiden meening is er iets anders bij den dienst der Zending noodig dan een letterlijke overzetting van de in Westersche kerken gebruikelijke liturgie voor den Dienst des Woords en der Sacramenten onder Oosterlingen.

Als er in onze Zending eerst eens een aantal Dienaren des Woords zijn, die jarenlang onder de Inlanders hebben gearbeid, die geheel vertrouwd zijn met hunne taal en denkwijze, en ingeleefd in hunne gedachtenwereld, kan er, dunkt ons, sprake van zijn om tot eene definitieve vaststelling van die formulieren over te gaan.

Wat er in de vergadering der Inlanders moet gezongen.

En nu rest ons nog te spreken over één punt, dat in art. XVI wordt aangeroerd, n.l. wat daar in de vergadering van Inlanders, die onder den dienst van den missionairen predikant saamkomen, behoort gezongen te worden.

Ge dient er wel op te letten, dat er niet staat, dat de Synode zal beslissen *hoe* er zal gezongen, maar wel, *wat* er zal gezongen worden.

Er is op Java, we bedoelen nu niet enkel Midden-Java of het Zendingsterrein der Gereformeerde Kerken, al heel wat gedelibereerd en gediscuteerd over de vraag, *hoe* er door de Javanen in de godsdienstoefening moet gezongen worden. Doch de vraag, *wat* zij er moeten zingen, wordt zelden gedaan.

Bij de oudste Zending onder de Javanen worden veel gezangen of liederen gezongen en heel weinig psalmen.

Wij vonden bij onze komst op Midden-Java een bundel in gebruik met vertalingen van een aantal van onze berijmde psalmen en een aantal vertalingen van Evangelische gezangen.

Die vertalingen van onze Hollandsche psalm- en gezangverzen zijn voor den Javaan geen *versen*, want ze beantwoorden volstrekt niet aan de eischen en regelen van de Javaansche dichtkunst. En de Hollandsche wijzen, waarop die vertalingen gezongen worden, klinken den Javaan niet als schoon en melodieus in de ooren, wijl ze in 't geheel niet overeenkomen met de Javaansche toonkunst. Nu kan men de Javanen, vooral met behulp van een orgel, wel leeren die Hollandsche psalmwijzen te „zingen”, maar niemand zal beweren, dat zulk „zingen” mooi is, dat het schoon klinkt, dat het den indruk maakt van werkelijk uiting der Javaansche ziel te zijn, vertolking van het gevoel der Inlanders. De Javaan verstaat die Westersche muziek niet en vindt ze dan ook volstrekt niet mooi.

Ds. Lion Cachet was niet bevooroordeeld, toen hij schreef van het gezang der leerlingen op de Keucheniusschool: „Het zingen, schoon begeleid door orgelspel, was niet goed; niet beter dan bij de morgengodsdienstoefening in het kerkje. Alsof Javanen hoegenaamd geen oor hadden voor koraalmuziek.” En Zijn Eerw. overdreef niet, toen hij over het kerkgezag te Bentja schreef: „Zúlk „zingen”! Alsof allen zwaar verkouden waren, en daarenboven ieder voor zich, uit een anderen toonaard, op een nog niet bekende wijs, iets gansch bijzonders op het gebied van zang *moest* voortbrengen. Het zou geweest zijn om te gieren van het lachen, indien het niet zoo aandoenlijk pijnlijk door het harte sneed. Arme menschen; zij kunnen het waarlijk niet helpen; van koraalmuziek, zoo totaal anders dan de hunne, hebben zij geen begrip.” (Zie „Een jaar op reis”, blz. 260, 342.)

Zoo was het ook nog, toen wij op Java kwamen. Toen wij eenige jaren daar waren, hebben we een aantal psalmen in Javaansche poëzie overgebracht en we lieten ze op de daarbij behoorende Inlandsche wijze zingen. En dat ging heel wat beter. De Javaansche Christenen, die zoo langzamerhand in de meening zijn gebracht, dat die Holland-

sche koraalwijze iets *wezenlijks* van de kerkliederen is, die meenen, dat het Christendom specifiek Hollandsch is en ook onder de Javanen de Hollandsche vormen moet behouden, zullen natuurlijk aan Hollandsche zendelingen of hen, die in de hulpdiensten arbeiden, zeggen, dat ze de Hollandsche koraalwijzen verkiezen boven de Inlandsche. Doch wij houden ons er van overtuigd met de Synode van Middelburg, dat, als er maar geen pressie wordt geoefend en de Javaansche kerk zich vrijelijk kan ontwikkelen, „uit den boezem zelf van het bekeerde deel der Javanen die Oostersche vorm voor lied, gebed en belijdenis moet opkomen, die bij zijne existentie past”.

Als er mettertijd sprake komt van de toepassing van dit artikel der Zendingsorde, zullen de Kerken, in Synode vergaderd, wel gedachtig zijn aan het woord, in Middelburg gesproken, in zake de Zendingsmethode: „Overmits God niet alle volken eender schiep, maar den Javaan anders dan ons; Oostersch in wijze van voorstelling; hem op een geheel anderen trap van ontwikkeling plaatste, en hem een ander verleden gaf, mag nimmer de eisch gesteld, dat hij onze vormen overneme.” Die eisch zou den Javaan gesteld worden, als de Generale Synode ging bepalen, niet *wat*, maar *hoe* de Javaan in de godsdienstoefening moet zingen; als de zendende kerken gingen voorschrijven, dat in de vergaderingen der Inlanders de psalmen op Westersche, op Hollandsche wijze moesten gezongen. Ze zouden dan daardoor beletten, dat, zooals de Synode van Middelburg hoopte dat eens geschieden zou, uit de Javaansche kerk zelf de Oostersche vorm voor haar kerklied zou opkomen.

Wij zijn van meening, dat ter voorbereiding van dat Javaansche kerklied, dat in Oosterschen vorm uit den boezem zelf der Javaansche gemeente zal opkomen, bij den dienst der Zending de Psalmen moeten gebruikt worden. Alleen de Psalmen, zooals ook de Gereformeerde Kerken hier te lande enkel de Psalmen zingen in de samenkomst der gemeente. En dan gelooven we, dat de Zending er zich van moet onthouden om ook maar eenigszins aan de Inlanders den indruk te geven, dat alleen een zingen van die Psalmen *zooals men ze in Holland zingt* Godverheerlijkend is; dat enkel koraalwijzen, liefst gezongen zoo lang en slepend mogelijk op heele tonen, in de gemeentelijke samenkomst geoorloofd zijn. Er is, gelooven we, niets tegen, maar wel veel vóór te zeggen, om de Inlanders op hun eigen wijze, in Oosterschen dichtvorm en op Oostersche melodie, God te laten loven en prijzen, als zij saamenkomen onder de bediening van Zijn Woord.

Instituering van Inlandsche Kerken.

De artikelen XVII en XVIII der Zendingsorde bespreken we niet.

Wel zijn die der bespreking waardig, doch ze handelen over het aanstellen van de tien Deputaten en hun arbeid hier te lande. En wij bepalen ons tot de behandeling van die deelen der Zendingsorde, die rechtstreeks den arbeid op het Zendingsterrein raken.

Daarom gaan we thans over tot artikel XIX, dat aldus luidt: „Tot het instellen van de diensten op het Zendingsterrein wordt overgegaan, zoodra een genoegzaam aantal geloovigen aanwezig is, die tot kerkformatie willen komen, en onder hen gevonden worden, die voor deze diensten eenige gaven hebben ontvangen. Over de vraag, of deze toestand op eenige plaats is ingetreden, wint de Dienaar des Woords op dat terrein eerst het advies in van de afzonderlijke vergadering van de Dienaren des Woords en zendt dit advies, te gelijk met zijn eigen voorstellen, aan den Kerkeraad, die hem zendt.

„Hij gaat tot het instellen van de diensten niet over, alvorens de goedkeuring van den Kerkeraad is ontvangen.

„Zoo lang het ergens nog niet tot instelling van de diensten is gekomen, bedient de Dienaar des Woords zoowel Doop als Avondmaal, krachtens zijne instructie.”

Dit is een zeer gewichtig, we zouden zeggen één van de belangrijkste artikelen uit de geheele Zendingsorde. Immers, er wordt zoo duidelijk in uitgesproken, wat het doel is van den Zendingsarbeid der Gereformeerde Kerken.

Zij toch hebben reeds in Middelburg gezegd, dat *kerkstichting* het doelwit is, waarnaar ze jagen. Niet beschaving van den wilden heiden, niet ontwikkeling van den nog zoo laag staanden Inlander, maar stichting van Christelijke kerken is het ideaal van onze Gereformeerde missie.

In 1896 werd al in Zeelands hoofdstad het beginsel gesteld, in 1902 werd dit in Arnhem in art. XIX wat uitgewerkt. In Middelburg toch sprak de Synode: „Overmits de Zending niet alleen last tot prediking, maar ook tot doopen inhoudt, moet zij, zoodra meerdere geloovigen openbaar worden en de kracht hiertoe aanwezig blijkt, tot *kerkstichting* leiden, moeten in deze kerken de ambten ingesteld, en door hen, die die ambten bekleeden, Woord en Sacrament bediend, en tucht geoefend en de dienst der barmhartigheid openbaar worden.” Diezelfde gedachte vindt ge hier in art. XIX uitgedrukt.

Opmerkelijk is het echter, dat hier zoo bepaaldelijk wordt gezegd: „zoodra een genoegzaam aantal geloovigen aanwezig is, die tot kerkformatie *willen* komen.” De Zendingsorde zegt: Zal het tot het instellen van de ambten, tot het institueeren van een Inlandsche kerk komen, dan moet de kring der geloovigen, die tot kerk zal worden geformeerd, dat zelf *willen*.

Ge zoudt kunnen zeggen: „Dat is nogal natuurlijk, dat spreekt vanzelf; wie zou een kring van geloovigen tot een kerk formeeren willen, als die geloovigen zelf dat nog niet begeeren?”

Toch meenen we, is er wel reden, waarom dit artikel van de Zendingsorde zóó is geredigeerd. De opstellers hebben zeker gedacht aan wat achter ons ligt. De geschiedenis der Zending van de Gereformeerde Kerken toch geeft wel reden om zoo te spreken: „zoodra de geloovigen tot kerkformatie *willen* komen.”

De kerkformatie, op raad van zendeling Wilhelm, door Sadrach op Midden-Java tot stand gebracht, was meer een vorm, die van boven af opgelegd werd, dan een actie, die uit den wil der geloovige Javanen opkwam. Wie de historie goed kent, en met het karakter der Javanen

vertrouwd is, zal toestemmen, dat die kerkformatie werktuiglijk, op bevel van hun Javaanschen leeraar Sadrach, door de Javaansche Christenen is tot stand gebracht.

Voor een herhaling van zulk een kerkstichting heeft onze Zending zich te wachten. En wij gelooven, dat het daarom goed gezien was van hen, die de Zendingsorde ontwierpen, om zoo opzettelijk te spreken van een kerkformatie, waartoe de geloovigen op het Zendingsveld zelf *willen, begeeren* te komen. Hiermede toch is nu in de Zendingsorde uitgesproken, dat de missionaire predikant, die door Gods zegen geloovigen om zich mag verzamelen, die bekeerden heeft te onderrichten aangaande den wil des Heeren, dat zij zich tot een kerk vereenigen en zich als het lichaam van Christus hebben te openbaren.

Het is de roeping van den zendeling, de geloovige Javanen, die zich onder zijne leiding stellen, van meet af te onderwijzen over hun plicht, het ambt der geloovigen, om zich saam te voegen en zich als eene gemeenschap van Christenen te openbaren te midden van hun Islamsche en heidensche landgenooten. Als de missionaire Dienaar des Woords ze daaromtrent niet gestadig onderricht uit de Heilige Schrift, zal er niet spoedig een vragen om kerkformatie bij hen komen.

Want naar Javaansche beschouwing is het voor den Inlandschen Christen voldoende, wanneer hij zich aan den zendeling, als zijn leermeester, zijn leidsman, houdt. De leeraar is voor het besef van den Javaan het middenpunt, waaromheen zich de leerlingen hebben te groepeeren. Die leeraar is hun hoofd, hun geestelijke vader, wiens bevel ze hebben op te volgen, onder wiens bestuur zij zich zonder tegenspraak moeten voegen. Spreekt dus de missionaire predikant hun niet van de noodzakelijkheid om tot kerkformatie te komen, dan zullen zij er niet over denken, veel minder „tot kerkformatie *willen* komen”.

Het is dus wel degelijk eisch van onze Zendingsmethode, de gewonnen Javanen opzettelijk te onderrichten omtrent 's Heeren wil, dien zij hebben te betrachten in het zich openbaren als Christelijke kerk te midden der Mohammedanen en heidenen. Want niet alleen brengt hunne Javaansche beschouwing hen er toe, zich als leerlingen om den zendeling te scharen en hem als hun leeraar, hun leidsman, hun hoofd en bestierder te volgen; maar het feit, dat de zendeling een Hollander, een Europeaan is, een lid van het volk, dat sinds lang hen overheerscht, leidt er hen ook als vanzelf toe, nu op geestelijk gebied dien zendeling als den overheerscher te erkennen en zich op geestelijk terrein onder zijn bestuur te buigen.

En zijn ze nu niet voldoende onderwezen in het stuk der Kerk, zien ze niet zelf in, dat God in Zijn Woord hun beveelt zich als Kerk te openbaren, dan zullen zij zich tevredenstellen met zich te houden bij den Hollandschen zendeling.

Jaar aan jaar zullen zij dan den missionairen predikant blijven volgen, in den letterlijken zin des woords, en tot kerkformatie komt het nimmer.

Zal dus de institueering van een Inlandsche kerk van zedelijke waardij zijn en levenskracht in zich hebben, dan moet die kerkformatie opkomen uit een welbewuste overtuiging en wil. Wij juichen het daarom zeer toe, dat de Zendingsorde er zoo den nadruk op legt in art. XIX, dat de

door de Zending gewonnen geloovigen tot kerkformatie moeten *willen* komen, als de zendende kerk zal overgaan tot het instellen van de diensten.

Doch de Zendingsorde stelt ook nog andere eischen. Er moet een *genoegzaam* aantal geloovigen zijn, die tot kerkformatie willen komen. En onder hen moeten er gevonden worden, die voor deze diensten eenige gaven hebben.

Wat nu aangaat dat „genoegzaam aantal”, die uitdrukking is zeer rekbaar. Het gaat niet aan, een bepaald aantal op te geven. Men kan niet zeggen: „als er minstens 50 of 75 of 100 geloovigen zijn, mag de zendende kerk de ambten instellen, doch zoo lang dat getal niet bereikt is, mag het niet.” Men zal vaak meer moeten wegen dan tellen. Het is zeer wel mogelijk, dat het op een plaats, waar slechts een kleine kring geloovigen is, heel goed tot kerkformatie kan komen, en op een andere, waar een groote groep Inlandsche Christenen is, niet geraden is. Dat hangt veel af van het gehalte der Christenen, van den trap der ontwikkeling, waarop ze indertijd tot het Christendom overgingen, en de leiding, waaronder zij stonden.

Elk geval zal dus op zich zelf moeten beoordeeld worden; vaste regelen zijn er niet voor te geven.

Eenigszins anders staat het met den eisch, dat er „onder hen gevonden worden, die voor deze diensten eenige gaven hebben”. De missionaire Dienaren zullen, op een bepaald terrein en onder een bepaald volk arbeidend, het wel eens kunnen worden, welke gaven er allereerst en allermeeft moeten aanwezig zijn in de geloovigen, die in het ambt zullen gesteld worden. Voor een ouderling op Soemba zal een andere maatstaf moeten gelden dan voor een opziener op Midden-Java. Een oudste in een afgelegen bergdorp behoeft op Midden-Java niet aan dezelfde vereischten te voldoen als een voorganger in Djokja.

Het getuigt van wijs beleid, dat de Synode hier zulk een rekbaar uitdrukking heeft gebezigd: „eenige gaven voor deze diensten”.

Het kan, dunkt ons, wel overgelaten worden aan het oordeel van de Dienaren des Woords op het Zendingsterrein, welke gaven in een bepaalde plaats het meest vereischt worden naar de Schrift. Immers dit art. XIX schrijft voor, dat de afzonderlijke vergadering van Dienaren des Woords zal adviseeren, of er een genoegzaam aantal geloovigen is, die tot kerkformatie willen komen, en er onder hen zijn, die eenige gaven bezitten voor het ambt.

Ge hebt u dus den gang der zaken op ons Zendingsterrein zóó voor te stellen. Stelt eens, dat de Dienaar des Woords van de zendende kerk te Rotterdam van meening is, dat de kring der geloovige Javanen, die nu reeds meer dan 30 jaar in Poerbolinggo bestaat, rijp is voor kerkformatie; dat hij oordeelt, dat er een genoegzaam aantal geloovigen in die stad is; dat zij overtuigd zijn, dat naar de ordinantie van Christus hun kring zich als Zijn lichaam moet openbaren in het midden van de Mohammedanen en heidenen, die hen omringen; en dat de Heere aan sommigen in hun midden de gaven heeft gegeven om als ouderling of diaken de gemeente te dienen. Dan mag de missionaire predikant maar niet terstond tot kerkformatie overgaan. Neen, zegt hier de Zendingsorde, de zaak is zoo gewichtig en van zulke belangrijke gevolgen, dat ook eerst

de andere missionaire predikanten op Midden-Java daarover mee oordeelen moeten. Let wel: *de Dienaren des Woords*, niet de onderwijzers, noch de missionaire artsen of hoofdverpleegsters hebben er dan over te oordeelen. Het is dan eisch der Zendingsorde, dat de op Midden-Java arbeidende missionaire predikanten op de plaats zelf een onderzoek instellen, dat ze, om eens bij ons voorbeeld te blijven, naar Poerbolinggo reizen, daar met den kring der geloovigen samenkomen en zich overtuigen, of de geloovige Javanen daar tot kerkformatie willen komen, of hun aantal „genoegzaam” is, en er onder hen zijn, die eenige gaven voor het ambt ontvingen om daar in dien kring te dienen. De Dienaren des Woords leggen hun oordeel neder in een advies en de missionaire predikant zendt dit advies te gelijk met zijn eigen voorstellen aan de kerk van Rotterdam, die hem zond.

Hij gaat tot het instellen van de diensten niet over, alvorens de goedkeuring van den kerkeraad is ontvangen. Niet toch de missionaire predikant, maar *de zendende kerk* drijft de missie. In art. XIII van de Zendingsorde staat uitdrukkelijk, dat de Zendingsarbeid geschiedt door de plaatselijke, dat is hier de zendende kerk. Zij heeft dus te overwegen de voorstellen van haar Dienaar, die uit den aard der zaak den kring van geloovigen, door zijn arbeid onder 's Heeren zegen ontstaan, of langer of korter door hem bearbeid, het best kent. En ze maakt bij die overweging gebruik van het advies der vergadering van de missionaire Dienaren des Woords. De zendende kerk is het ten slotte, die beslist, of er al dan niet zal overgegaan worden tot kerkformatie. We achten, dat de Zendingsorde uitnemend goed deze zaak heeft geregeld. Het beginsel toch, dat de plaatselijke kerk, de zendende kerk, missie drijft, is ongeschonden bewaard, en toch komt ook, voor zoover de toestand op het Zendingsveld dit mogelijk maakt, het kerkverband tot zijn recht. Was er besloten in die Zendingsorde te schrijven, dat ook de personen, die in de hulpdiensten arbeiden, mee moesten oordeelen, of dat de vergadering van Dienaren des Woords had te *beslissen* of er al niet tot kerkformatie zou worden overgegaan, dan was er reden tot klacht. Doch nu valt er niets te klagen, maar is er alle oorzaak om te loven de uitnemende wijze, waarop deze zaak door de Synode te Arnhem is geregeld.

Over de laatste bepaling van dit artikel behoeven we niets te zeggen. Het is duidelijk, dat de missionaire predikant in den kring van geloovigen, die zich om hem schaart, krachtens zijne instructie van zijn kerkeraad, zijn ambt bedient in Woord en Sacrament, zoo lang die kring niet is geformeerd tot eene kerk. Vraagt ge, waarom dit dan zoo opzettelijk in de Zendingsorde is gezegd? Dan is ons antwoord: zeker wel in de eerste plaats, om alle misverstand af te snijden, alsof er geen Avondmaal zou mogen aangericht in zulk een kring, zoo lang er geen kerkeraad is. Doch in de tweede plaats lezen wij in dit laatste deel van artikel XIX ook uitgesproken: „als een Javaansche kerk is geïnstitueerd, als de ambten er zijn ingesteld, dan is er een kerkeraad en heeft naar Gereformeerd kerkrecht *die* kerkeraad den dienst van Woord en Sacrament aan te richten.”

Geestelijke hulp aan Europeanen.

De Gereformeerde Kerken hier te lande hebben, zoodra zij Zending gingen drijven in Indië, positie genomen tegenover de Indische Staatskerk.

Immers de eerste zendelingen te Batavia en Soerabaja zijn begonnen, tegenover de Gouvernementskerk te dier plaatse, voor Europeanen in de Hollandsche taal het Woord en de Sacramenten te bedienen. Als vrucht van hun arbeid staan daar thans de Gereformeerde kerk te Batavia, waar Ds. Wijers dient, en die te Soerabaja, waar Ds. Pera werkt. Op de Synode te Middelburg werd in het bekende rapport gezegd: „Overmits allerlei onzuivere en onware verschijningsvormen van de Christelijke kerk op of nabij het Zendingveld optreden, is het van het hoogste belang, dat ook *de ware Kerk* van Christus in of nabij het arbeidsveld onder Europeanen tot openbaring kome. Kerken, als te Batavia en te Soerabaja gesticht werden, hebben uit dat oogpunt voor de Zending zeer ernstige beteekenis; mits zij dan ook eene eere van Christus zijn en men den Javaan met goed vertrouwen op deze kerken, in onderscheiding van andere, kunne wijzen.”

Het artikel der Zendingssorde, dat we thans te bespreken hebben, is geheel in overeenstemming met deze uitspraak van de Synode te Middelburg.

Art. XX toch luidt: „Zoo lang er op zijn terrein geene geïnstitueerde Gereformeerde kerk van Europeanen is, wordt den missionairen Dienaar des Woords door de zendende kerk ook opgedragen om, zoverre zijn missionaire arbeid het gedooft, eenige geestelijke hulp te bieden aan Europeanen aldaar, en Woord en Sacramenten te bedienen voor Europeanen van Gereformeerde belijdenis en wandel.” Dit artikel gaat blijkbaar uit van de stelling: er moet op ons Zendingsterrein naast de Inlandsche kerken eene kerk van Europeanen komen, en wel eene Gereformeerde kerk van Europeanen. Er is op ons Zendingveld op Midden-Java wel een zoogenaamde kerk van Europeanen, maar dat is een gezelschap van allerlei geloovigen en ongeloovigen. Krachtens een besluit van den Koning is dat lichaam in het leven geroepen. Een belijdenis heeft het niet, maar toch gaf men dat den naam van Kerk. De „predikanten” in die Staatskerk worden door de Koningin hier te lande benoemd en door haar vertegenwoordiger in Indië, den Gouverneur-Generaal, geplaatst en verplaatst. Leertucht is er in die Gouvernementskerk niet en tucht over het leven, den wandel, wordt er hoogst zelden geoefend. Er zijn tal van predikanten in, die openlijk den Christus Gods loochenen. Dat die Indische Staatskerk, als zoodanig, voor onze Zending geen beteekenis heeft op Midden-Java, al zijn er wel eens predikanten in, die voor het Petronella-hospitaal een collecte houden, behoeft zeker geen nader betoog.

Wie toch zou durven zeggen, dat die Indische Staatskerk te Djokja of te Poerworedjo „eene eere van Christus is en men den Javaan met goed vertrouwen op deze kerken kan wijzen”? Wij hebben het, toen we op Java waren, meermalen onzen plicht geacht om den Javaanschen

helper, die ons ter zijde stond, duidelijk te maken, dat in die kerk Christus als Zone Gods werd verworpen en de zonde van concubinaat, en wat dies meer zij, niet gestraft. Ge voelt, dat het dus ook voor hen, die in onze Zending arbeiden op Midden-Java, in welke hoedanigheid dan ook, al zijn ze geen Dienaar des Woords, maar onderwijzer of arts of verpleegster, niet aangaat met die Staatskerk gemeenschap te hebben. Integendeel, er moet door onze Zending beslist positie genomen tegenover dezen „onwaren verschijningsvorm van de Christelijke Kerk”, gelijk het artikel XX duidelijk te verstaan geeft. Europeanen van Gereformeerde belijdenis en wandel, in Djokja of Poerworedjo, Keboemen of Poerbolinggo woonachtig, kunnen, zoo spraken de Gereformeerde kerken in Arnheim het uit, zich niet voegen bij de Indische kerk; daar mogen zij niet de bediening van Woord en Sacrament zoeken. Is er nog geen Gereformeerde kerk van Europeanen gesticht, gelijk dat in Batavia en Soerabaja geschiedde, welnu, dan hooren zij bij den missionairen predikant te Djokja of elders hulp te zoeken. De missionaire Dienaar heeft wel aan zijn arbeid onder de Javanen de handen vol, maar toch, zooverre zijn arbeid het gedooft, dient hij die broeders en zusters eenige geestelijke hulp te bieden en voor hen ook nu en dan Woord en Sacrament te bedienen. Ge vraagt wellicht: „Maar waarom voegen die Europeanen van Gereformeerde belijdenis en wandel zich niet onder de Javaansche bediening van Woord en Sacrament?” Ons antwoord is: slechts zeer weinige van die Europeanen verstaan de Javaansche taal. Verstonen zij die, dan natuurlijk was het de aangewezen weg, maar nu moet er voor hen wel in het Hollandsch gepredikt.

Volgens dit artikel van de Zendingsorde wordt dus aan den missionairen predikant, naast zijn Zendingsarbeid, ook opgedragen een werk onder eigen stamverwanten. Want er is, gelijk bekend is, op ons Zendings-terrein nog geen enkele „geïnstitueerde Gereformeerde kerk van Europeanen”. Er is hier te lande wel eens eene voorstelling gegeven, alsof er in Djokja al spoedig zulk eene kerk zou ontstaan, doch het ziet er helaas nog niet naar uit. Op al de plaatsen, waar nu op ons terrein missionaire predikanten zijn gevestigd, is er in het minst nog geen sprake van.

Als de missionaire Dienaar dan ook optreedt om in de Nederlandsche taal het Woord te bedienen, hetzij in Poerbolinggo of in Djokja, in Keboemen of in Poerworedjo, dan zijn er, buiten hen, die in de Zending arbeiden of tot de gezinnen dier arbeiders behooren, slechts enkele Europeanen, die opkomen.

Het ideaal, dat er op ons Zendingsveld Gereformeerde kerken van Europeanen zouden zijn, is dus op verre na nog niet bereikt, en het laat zich niet aanzien, dat het in afzienbaren tijd verwezenlijkt zal worden, tenzij er eens één of meer predikanten gezonden werden om uitsluitend zich te wijden aan Evangelisatie onder Europeanen en Indo's.

We juichen het daarom zeer toe, dat de Kerken, in Gelderlands hoofdstad vergaderd, in dit artikel XX een weg hebben geopend om aan Europeanen van Gereformeerde belijdenis en wandel eenige hulp te bieden.

Tucht op het Zendingsveld.

Onze bespreking van de Zendingsorde loopt ten einde. Ons rest nog slechts de toelichting van één belangrijk punt in die regeling. We hebben nog te handelen over de tucht. In art. XXII bepaalt de Zendingsorde: „Aan de zendende Kerk behoort het toezicht op belijdenis en wandel van alle missionaire arbeiders (arbeidsters) op haar terrein.” Niet dus alleen op de belijdenis en wandel van haar eigen missionairen predikant heeft de zendende kerk toe te zien, maar ook op leer en leven van de mannen, die op haar terrein arbeiden in de hulpdiensten als missionair arts of missionair onderwijzer en van de vrouwen, die in dien hulpdienst werkzaam zijn.

Zoo heeft dus de kerk van Utrecht het toezicht op belijdenis en wandel van den missionairen onderwijzer, die op haar terrein aan de Keucheniusschool werkt, ofschoon deze school niet van die kerk uitgaat, maar van al de kerken saam.

Nu is echter de vraag, hoe de kerkeraden der zendende kerken hier te lande dat toezicht zullen oefenen op zoo verren afstand. De Zendingsorde geeft daarvan aanwijzing in art. XXIII.

Daarin wordt bepaald, dat bij spoedeisende gevallen terstond op het arbeidsveld moet gehandeld en desnoods voorloopig geschorst, maar dat in alle gevallen, die uitstel kunnen lijden, mededeeling worde gedaan aan den Kerkeraad hier te lande, opdat die daarin geheel, en al zelf handele.

Bij die laatste soort gevallen verloopt dan de tuchttoefening geheel normaal, zooals dat hier in de kerken geschiedt. Doch bij spoedeisende gevallen moet uit den aard der zaak anders gehandeld, dan hier in ons kerkelijk leven gebeurt.

Er kan niet eerst eens eene correspondentie gevoerd, die eenige maanden vereischt. In dien tijd zou het Zendingswerk groote schade kunnen lijden.

Daarom bepaalt de Zendingsorde in art. XXIII: „Wanneer een Europeaan, in eenigen hulpdienst werkzaam, op ergerlijke wijze tegen de zuiverheid der leer of de vromigheid des wandels zondigt, vraagt de missionaire Dienaar des Woords het advies van eene genabuurde kerk van Europeanen.” Men heeft gevoeld bij de regeling van deze materie, dat het voor den missionairen predikant zeer moeilijk is, alleen te moeten optreden. Vandaar is voorgeschreven, dat hij de hulp zal inroepen van de Gereformeerde kerk te Batavia of Soerabaja. Die kerken toch leven met onze Gereformeerde Kerken in kerkverband en zijn dus als vanzelf aangewezen om in zulk een moeilijk geval de zendende kerk, die veraf is en slechts in haar missionairen predikant daar vertegenwoordigd, te hulp te komen.

In één dag reizens kunnen de kerkeraden dier kerken op het Zendingsterrein op Java zijn; op Soemba niet zóó vlug.

Stel nu, dat een arbeider in den hulpdienst in onze Zending op ergerlijke wijze zondigt, dan kan de kerkeraad van Batavia of Soerabaja veel beter optreden om een nauwkeurig onderzoek in te stellen en een onpartijdig oordeel te vellen, dan dat de missionaire predikant dit moet doen tegenover

zijn medearbeider in een der hulpdiensten. Daarom zegt de Zendingsorde: „Deze (n.l. de genabuurde kerk) stelt, krachtens mandaat van de Kerk, onder wier toezicht de schuldige staat, zoo noodig een onderzoek in loco in, en zoo zij oordeelt, dat hij (zij) onmiddellijk gecensureerd moet worden, censureert de missionaire Dienaar des Woords hem (haar) voorloopig en is de schuldige verplicht, zich voorloopig te onthouden van zijn (haar) arbeid.” Voorts wordt onverwijld bericht gezonden aan den kerkeraad, onder wiens toezicht de schuldige staat, opdat die verder met hem handele.

Zoo heeft de Zendingsorde een weg aangewezen om snel te handelen in het belang van het Zendingswerk, en om te voorkomen, dat de naam des Heeren worde gelasterd. Van harte hopen we, dat deze artikelen niet behoeven toegepast; doch ingeval ze moeten uitgevoerd, bieden ze, dunkt ons, waarborg, dat de tucht recht zal geoefend worden naar Gods Woord. Geldt het niet een arbeider in de hulpdiensten, maar een missionair Dienaar des Woords, dan behoort de afzonderlijke vergadering van Dienaren des Woords op te treden. Die vergadering doet dan mededeeling aan de kerk van Batavia of Soerabaja, en oordeelt die genabuurde kerk, dat de Dienaar moet geschorst worden, dan schorst de vergadering van Dienaren des Woords hem, uit naam van de kerk, in wier dienst en onder wier toezicht hij staat, en onverwijld geeft ze kennis van het geval aan den kerkeraad dier kerk, opdat die verder met hem handele.

En dan heeft de tucht verder het gewone verloop, zooals dat in de Dordtsche Kerkenordering is beschreven.

De gecensureerde mag zich dan ook natuurlijk, evenals ieder hier te lande, als hij in de uitspraak van een mindere kerkelijke vergadering niet kan berusten, beroepen op een meerdere vergadering.

Ons dunkt, dat er bij deze regeling van de tucht in het allerminst geen gevaar is voor een willekeurig behandelen van de arbeiders op het Zendingsveld. Voor een eenvoudig ontzetten uit het ambt door een college van deputaten behoeft niemand te vreezen. Zoo noodig moeten Classe, Provinciale of Generale Synode de zaak behandelen naar eisch van de Kerkenorde.

En hiermede achten we de taak, die we ons kozen, eenigermate te hebben volbracht. We gaven eenige toelichting op de Zendingsorde, bepaaldelijk met het oog op het Zendingsveld en de toestanden aldaar. Moge deze toelichting nog dienen tot vermeerdering van de rechte kennis aangaande den arbeid der Zending. Naarmate onze Kerken dat werk der missie beter leeren kennen en de eischen voor dien arbeid verstaan, zullen zij, naar we hopen, de Zending krachtiger ter hand nemen en bevorderen, opdat in onze Koloniën de Kerk van Christus worde gepland en bloeie tot eere Zijns Naams.
